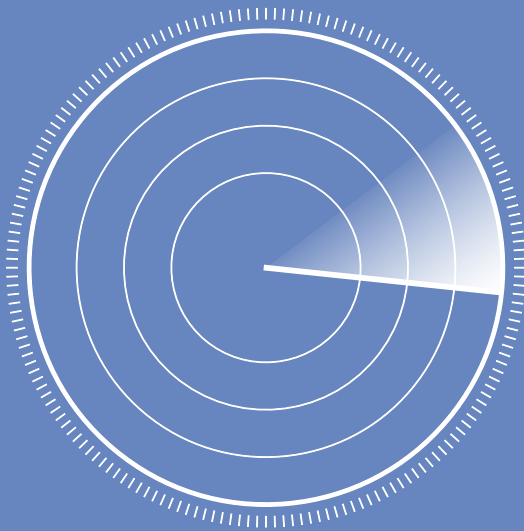

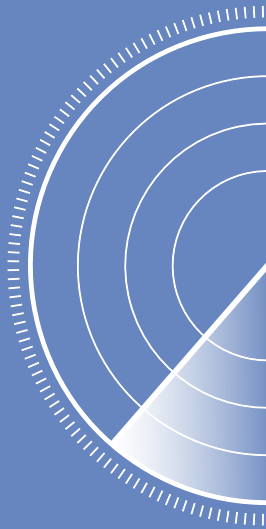
Etikkrådet

for Statens pensjonsfond utland

Årsmelding 2021

**Etikkrådet gir råd til Norges Bank
om observasjon og utelukkelse av selskaper
fra Statens pensjonsfond utland.**

etikkradet.no

Innhold

Lederens forord	6
Medlemmer av Etikkrådet og sekretariatet	8
Etikkrådets virksomhet	9
Produktkriteriene	18
Menneskerettigheter, krig og konflikt	20
Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene	21
Alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner	22
Krav til aktsomhet i krig og konfliktsoner	23
Etikkrådets arbeid med tekstilselskaper	24
Selskapers våpensalg til visse stater	27
Miljø- og klimakriteriene	30
Alvorlig miljøskade	31
Klimakriteriet	31
Bruk av truede dyr i tradisjonell kinesisk medisin	33
Skipsopphugging i Bangladesh, Pakistan og India	35
Grov korrupsjon og annen grov økonomisk kriminalitet	38
Tilnærmingsmåten i korrupsjonssaker	39
Annen grov økonomisk kriminalitet	41
Brev: Evaluering av klimakriteriet	42
Liste over utelukkede selskaper per 31. desember 2021	46
Liste over selskaper under observasjon	47

Offentliggjorte anbefalinger om selskaper	48
Sammendrag av tilrådninger offentliggjort i 2021	51
Ashtrom Group Ltd	51
Atal SA/Poland	51
Beijing Tong Ren Tang Chinese Medicine Co Ltd og Tong Ren Tang Technologies Co Ltd	52
China Grand Pharmaceutical and Healthcare Holdings Ltd	53
China Traditional Chinese Medicine Holdings Co Ltd	53
Elco Ltd og Electra Ltd/Israel	54
Hanwha Corp	55
Honeys Holdings Co Ltd	55
Hyundai Engineering & Construction Co Ltd	56
Kirin Holdings Co Ltd	57
Marfrig Global Foods SA	57
Mivne Real Estate KD Ltd	59
Oil & Natural Gas Corp Ltd	59
Precious Shipping PCL	60
Shapir Engineering and Industry Ltd	61
Thyssenkrupp AG	61
Yunnan Baiyao Group Co Ltd	63
Selskaper under observasjon	64
Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU	66

Lederens forord

Nye teknologier byr på utfordringer, men også muligheter. For Etikkrådet har pandemien i 2021 redusert adgangen til fysiske undersøkelser. Likevel har mye av vår aktivitet kunnet videreføres gjennom nettbaserte løsninger.

I 2021 avga Etikkrådet flere tilrådninger om selskaper i fondet som medvirker til å ødelegge biologisk mangfold. Disse selskapene produserte og omsatte tradisjonell kinesisk medisin basert på ingredienser fra globalt truede dyrearter. Det er første gang at selskap er utelukket fra fondet på grunn av slik adferd.

Etikkrådet har brukt mye tid på kriteriet om alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig og konflikt i 2021. Spesielt gjelder dette selskaper med virksomhet i Myanmar og på Vestbredden. Her har vi hatt god nytte av innspill fra sivilsamfunnet som i Myanmar har avdekket selskapers forbindelser til militæret, og som på Vestbredden har belyst selskapers bidrag til å etablere eller opprettholde ulovlige israelske bosetninger.

De fleste anbefalingene i NOU-en «Verdier og ansvar» ble fulgt opp av regjeringen og fikk tilslutning i Stortinget. Etikkrådet er godt i gang med å iverksette endringene i retningslinjene. Rådet har for eksempel satt i gang en utredning med sikte på å identifisere konflikter som bør omfattes av det nye våpenkriteriet, der selskaper skal kunne utelukkes hvis de selger våpen til stater som deltar i konflikter der våpen brukes i strid med folkerettens regler.

Utvidelsen av korrupsjonskriteriet til også å inkludere annen grov økonomisk kriminalitet, herunder hvitvasking, kan bli utfordrende. Her vil Etikkrådet være avhengig av at myndigheter avdekker økonomisk kriminalitet, samtidig som vi må vurdere risikoen for at selskapene kan fortsette å medvirke til slike normbrudd. Dette kompliseres ytterligere ved at hvitvasking ofte involverer finansinstitusjoner som allerede er sterkt regulerte. NOU-en åpner også for at Etikkrådet ser på medvirkning til grove normbrudd i form av prosjektf finansiering. Etikkrådet er i ferd med å styrke bemanningen for å være bedre rustet til å håndtere slike problemstillinger.

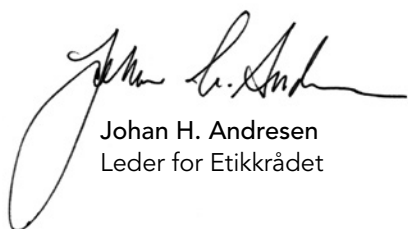

Et forslag fra utvalget som regjeringen ikke gikk videre med i denne omgang, var å inkludere autonome våpen på listen over produkter fondet ikke kan investere i. Man ville avvente avklaring rundt en mulig internasjonal definisjon eller en mer omforent forståelse av hva som skal regnes som autonome våpen. Etikkrådet har merket seg at Stortinget har bedt om en statusorientering om dette allerede i vårens fondsmelding, og vil raskt kunne begynne arbeidet med å identifisere eventuelle slike selskaper dersom produksjon av autonome våpen tas inn i retningslinjene.

For investorer er det nå et overhengende behov for å bidra til at selskaper gjennomfører tiltak for å redusere sitt klimaavtrykk. Etikkrådets rolle i dette er å operasjonalisere klimakriteriet. Utviklingen på dette feltet går imidlertid så raskt, og er så datatung og krevende, at en investor som SPU etter Etikkrådets mening bør kunne bruke sine virkemidler i sammenheng for å være en positiv bidragsyter. Etikkrådet har derfor foreslått at klimakriteriet bør være et ansvar som banken primært ivaretar, etter modell fra kullkriteriet. Vår vurdering var foranlediget av et brev fra Finansdepartementet som ba om en redegjørelse om Etikkrådets erfaring med klimakriteriet. Inntil det eventuelt fattes en ny politisk beslutning om dette, har rådet fortsatt ansvaret for å gi råd om utelukkelse eller observasjon etter dette kriteriet.

Teknologi skaper store muligheter, men også bekymringsfulle trender i selskapenes forretningsutvikling. Kunstig intelligens basert på avanserte algoritmer kan både brukes til det gode, og til å muliggjøre brudd på menneskerettighetene. Selskaper og investorer bør derfor gjøre sine aktsomhetsvurderinger med omhu. Etikkrådet følger denne utviklingen tett, og har begynt å se på flere selskaper som kan medvirke til normbrudd gjennom utvikling og salg av overvåkningsteknologi.

Etikkrådet har en unik posisjon blant rådgivere til store investorer, og vi vet at mange følger oss. Det gir oss et spesielt ansvar som vi er oss bevisst.

Johan H. Andresen
Leder for Etikkrådet

Medlemmer av Etikkrådet og sekretariatet

Etikkrådet

Johan H. Andresen (Etikkrådets leder)

Andresen har en MBA fra Rotterdam School of Management, Erasmus University. Han er eier og styreleder i Ferd, etter å ha vært konsernsjef i 14 år. Tidligere har han vært Product Manager i International Paper Co i USA og partner i Tiedemannsgruppen. Andresen har hatt en rekke styreverv og har nå styreverv i NMI – Nordic Microfinance Initiative, Junior Achievement Europe og Oslo Science City.

Svein Richard Brandtzæg (Etikkrådets nestleder)

Brandtzæg er sivilingeniør og doktoringeniør fra NTNU samt bedriftsøkonom fra BI. Han har gjennom 34 år hatt ulike stillinger i Norsk Hydro ASA i inn- og utland, de siste ti årene fram til 2019 som konsernsjef. Brandtzæg har hatt en rekke styreverv i selskaper og bransjeorganisasjoner. Han er styreleder i Veidekke ASA, nestleder i styret i DnB ASA, styremedlem i Swiss Steel Holding AG, Mondi plc (UK) og Eramet Norge.

Cecilie Hellestveit

Hellestveit er jurist med doktorgrad i humanitærrett, og Cand. M. Philol. med hovedfagsstudier i midtøstenkunnskap. Hun har bakgrunn fra forskningsinstitusjoner som PRIO, SMR, NUPI, IKOS og ILPI. Hellestveit har også vært tilknyttet Atlantic Council i Washington DC. Hun er for tiden forsker ved Folkerettsinstituttet og spesialrådgiver ved Norges institusjon for menneskerettigheter. Hellestveit har skrevet en lærebok i krigens folkerett og ellers skrevet flere bøker om Midt-Østen.

Trude Myklebust

Myklebust er jurist med en doktorgrad i finansmarkedsrett og har en MSc fra University of Oxford. Myklebust har lang erfaring fra Finansdepartementet, hvor hun blant annet har arbeidet med finansmarkedsrett og forvaltningen av Statens pensjonsfond. Myklebust har arbeidet som dommerfullmektig og som seniorrådgiver for direktøren i Høyesterett, og hun har skrevet en lærebok i finansmarkedsrett.

Siv Helen Rygh Torstensen

Siv Helen Rygh Torstensen er jurist og arbeider nå som juridisk direktør i Equinor ASA. Hun har jobbet i Equinor i ulike roller siden 1998, mesteparten av tiden i juridisk avdeling hvor hun har hatt ulike lederroller, blant annet som selskapets Chief Compliance Officer. Torstensen har også vært leder for konsernsjefens kontor i tre år inntil august 2019. Før hun startet i Equinor, jobbet hun som advokat i Cappelen & Krefting DA og hos Kommuneadvokaten i Stavanger.

Sekretariatet

Etikkrådet har et sekretariat som utreder og forbereder saker for rådet. Sekretariatet hadde ved årsskiftet følgende ansatte:

- Eli Lund, sekretariatsleder (Siviløkonom)
- Lone Fedders Dybdal (MPhil.)
- Kjell Kristian Dørum (Cand. polit.)
- Erik Forberg (Cand. scient.)
- Hilde Jervan (Cand. agric.)
- Svein Erik Hårklau (Cand. agric.)
- Aslak Skancke (Siv. ing.)
- Ingrid Thorsnes (Master i rettsvitenskap)

Etikkrådets virksomhet

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland er et uavhengig råd som gir anbefalinger til Norges Bank om å utelukke selskaper fra Statens pensjonsfond utland eller sette selskaper til observasjon på grunnlag av retningslinjer fastsatt av Finansdepartementet. Retningslinjene har både produktbaserte utelukkelseskriterier som rammer produksjon av tobakk, cannabis, kull og noen våpentyper, og atferdsbaserte utelukkelseskriterier som omfatter for eksempel korrupsjon, salg av våpen til visse stater, menneskerettighetsbrudd, miljøskade og uakseptable utslipp av klimagasser. Terskelen for utelukkelse skal være høy, og selskaper kan bare utelukkes hvis de i fremtiden vil representere en uakseptabel etisk risiko for fondet. Etikkrådets anbefalinger offentliggjøres på rådets nettside så snart Norges Bank har offentliggjort sin beslutning.

Nye retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland

Som en følge av Etikktvalgets utredning *Verdier og ansvar* fra 2020 ble det i september 2021 fastsatt nye retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland. Det har kommet inn en ny paragraf som fastslår at formålet med retningslinjene «er å unngå at fondet er investert i selskaper som forårsaker eller medvirker til alvorlige krenkelser av grunnleggende etiske normer som fastsatt i disse retningslinjene § 3 og § 4». Denne målsettingen har også tidligere ligget til grunn for Etikkrådets arbeid. Presiseringen er likevel nyttig fordi den klargjør Etikkrådets rolle i den ansvarlige forvaltningen av SPU.

Det er innført to nye utelukkelseskriterier – ett produktkriterium og ett atferdskriterium – og det er gjort utvidelser av virkeområdet for andre. Endringene er omtalt senere i årsmeldingen.

Videre er det lagt opp til en tettere koordinering mellom Etikkrådet og Norges Bank på flere områder, blant annet ved at Etikkrådet skal gi banken informasjon om selskaper det har identifisert for innledende vurderinger. I 2021 har Etikkrådet for eksempel delt konsulentrapporter om virksomhet som påvirker verneområder, og om tvangsarbeid med banken.

Etikkrådet har ellers tatt initiativ til en dialog med Norges Bank om endringene i retningslinjene, og dette vil fortsette i 2022. Dialogen gjelder både administrative rutiner og innføringen av nye kriterier. I lys av at det kan komme store endringer i porteføljens sammensetning som følge av endringer i referanseindeksen, er også dette et tema vi vil være særlig oppmerksomme på i samarbeidet fremover.

Porteføljeovervåkning og innhenting av informasjon

Selskaper identifiseres gjennom porteføljeovervåkning, eksterne henvendelser og systematiske gjennomgang av områder med høy etisk risiko.

Etikkrådet overvåker løpende medier og andre informasjonskilder for å avdekke om selskaper i fondet har virksomhet som kommer inn under retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU. I 2021 hadde Etikkrådet begge sine porteføljeovervåkingsoppdrag ute på anbud, og rådet har inngått avtale med to forskjellige firmaer. Det ene av disse lager hvert kvartal en rapport om selskaper i SPUs portefølje, som kan ha produksjon i strid med produktkriteriene eller som selger våpen eller militært utstyr til visse land. Det andre søker daglig i mange nyhetskilder på flere språk etter oppslag om grove normbrudd som kan knyttes til selskaper i porteføljen. Rådet får rapporter fra konsulentene annenhver måned. Rådet følger i tillegg med på informasjon fra andre kilder og undersøker aktuelle selskaper fortløpende.

Rådet mottar også henvendelser fra organisasjoner eller enkeltpersoner med oppfordring om å vurdere saker. Disse kan komme direkte til rådet eller være videresendt fra Norges Bank. Mens alle aktuelle produktsaker undersøkes, må rådet prioritere hvilke saker som skal vurderes nærmere etter atferdskriteriene. Rådet legger her vekt på normbruddets grovhet og omfang, konsekvensene av normbruddet, selskapets tilknytning til normbruddet, hva selskapet gjør for å forebygge eller redusere skader, og risiko for tilsvarende hendelser i fremtiden.

Informasjonstilgangen varierer betydelig fra land til land. Etikkrådet kan til en viss grad kompensere for dette ved å gjennomføre egne undersøkelser. Slike undersøkelser følger ofte en langsiktig plan. Rådet har for eksempel arbeidet med selskaper som avhender

utrangerte skip til opphugging i Bangladesh og Pakistan, såkalt *beaching*, siden 2017 og avskoging og tap av biologisk mangfold siden 2010.

Etikkrådet innhenter informasjon fra blant annet forskningsmiljøer og internasjonale og nasjonale organisasjoner. Videre setter vi ut konsulentoppdrag for å undersøke indikasjoner på normbrudd som dekkes av retningslinjene. Etikkrådet har ofte en dialog med selskapene i løpet av vurderingsprosessen. De siste to årene har det på grunn av koronapandemien vært utfordrende å gjøre undersøkelser på bakken og å ha fysiske møter med selskaper. Noe av denne aktiviteten er blitt erstattet med digitale undersøkelser og møter. Undersøkelser på bakken og fysiske møter vil bli tatt opp igjen når situasjonen tillater det.

Tabell 1: Etikkrådets virksomhet i 2019–2021

År	2019	2020	2021
Aksjeselskaper i SPU ved årets slutt (ca.)	9200	9150	9340
Utelukkede selskaper etter tilrådning fra Etikkrådet ved utgangen av året	65	71	80
Selskaper på observasjonsliste etter tilrådning fra Etikkrådet	7	6	9
Selskaper som Etikkrådet har avgitt tilrådninger om i løpet av året	17	12	21
Selskaper som er utelukket i løpet av året etter tilrådning fra Etikkrådet	3	10	12
Selskaper som er satt til observasjon i løpet av året	0	0	3
Observasjoner som er avsluttet i løpet av året	0	1	0
Utelukkelse som er opphevet i løpet av året	7	2	3
Selskaper som rådet har vært i kontakt med	50	77	66
Selskaper som rådet har møtt	14	16	12
Saker som er tatt opp til vurdering i løpet av året	100	120	91
Saker som ble avsluttet i løpet av året	87	104	86
Selskaper under arbeid i løpet av året	180	206	195
Antall rådsmøter	9	10	14
Ansatte i sekretariatet	8	8	8
Budsjett (mill.)	18,7	18,7	18

Tabellen oppsummerer omfanget av Etikkrådets undersøkelser av selskaper i 2021 sammenliknet med 2020 og 2019. Utelukkelse Norges Bank har besluttet uten tilrådning fra Etikkrådet under kullkriteriet, er ikke inkludert i tabellen. Selskaper som tas av børs, fjernes fortløpende fra listen over utelukkede selskaper.

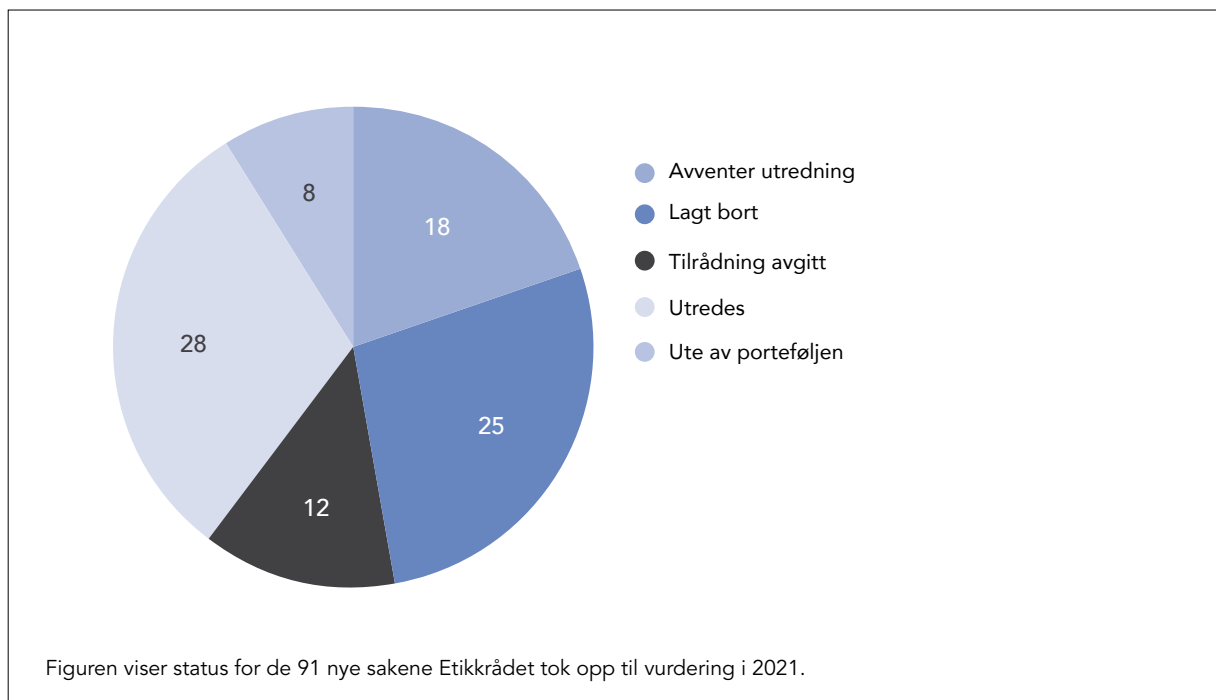
Oversikt over Etikkrådets virksomhet i 2021

I 2021 har Etikkrådet anbefalt å utelukke ti selskaper, oppheve utelukkelsen av tre selskaper, sette fem selskaper til observasjon og avslutte observasjonen av tre selskaper. Ikke alle tilrådningene er offentliggjort ennå, for det kan gå mange måneder fra Etikkrådet avgir sin tilrådning til Norges Bank fatter beslutning i saken. På grunnlag av anbefalinger fra Etikkrådet fra 2020 og 2021 offentliggjorde Norges Bank i løpet av året at tolv selskaper var utelukket, at tre selskaper var satt til observasjon, at utelukkelsen av tre selskaper var opphevet, samt at ett selskap som Etikkrådet hadde anbefalt å sette til observasjon, var satt til eierskapsutøvelse.

Per 31. desember 2021 var 80 selskaper utelukket fra fondet, mens ni sto til observasjon på grunnlag av tilrådninger fra Etikkrådet. I tillegg har Norges Bank på eget initiativ utelukket 72 selskaper under kullkriteriet, og har satt 13 selskaper til observasjon under samme kriterium.

Det har totalt vært 198 saker under arbeid i ulike stadier av utredningsprosessen i 2021. Av disse er 91 saker fanget opp i løpet av året, mens 60 ble fanget opp i 2020. Utredningen av 86 saker ble avsluttet. Dette inkluderer både selskaper der det er gitt et råd til banken, selskaper som det ikke har vært grunn til å utelukke eller sette til observasjon, og selskaper fondet ikke lenger er investert i. I 2021 gikk 25 selskaper som Etikkrådet hadde til utredning, ut av fondet uten at det var avgitt en tilrådning.

Figur 1: Hvordan gikk det med de 91 sakene som ble tatt opp til vurdering i 2021?

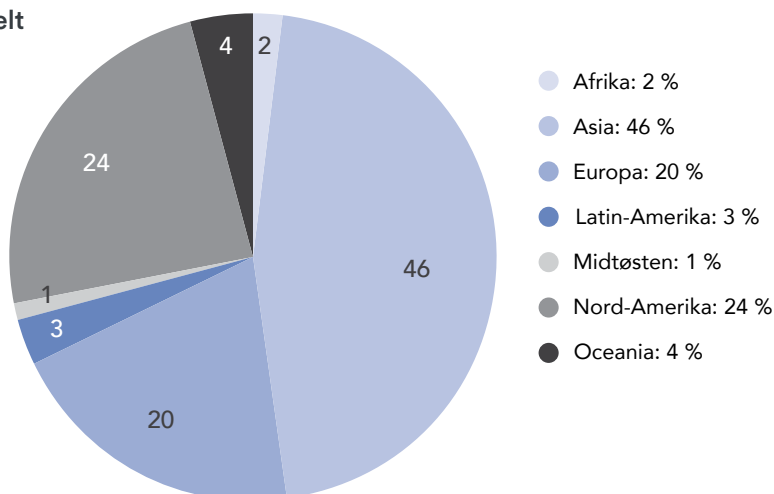

For 12 av de 91 nye sakene er det allerede avgitt tilrådninger om utelukkelse, observasjon eller opphevelse av utelukkelse eller observasjon, mens 25 er lagt bort. Utredningen av åtte av de nye sakene ble avsluttet fordi selskapet ikke lenger var i porteføljen. 28 av sakene utredes fortsatt, mens 18 saker ennå ikke har vært gjenstand for en innledende vurdering.

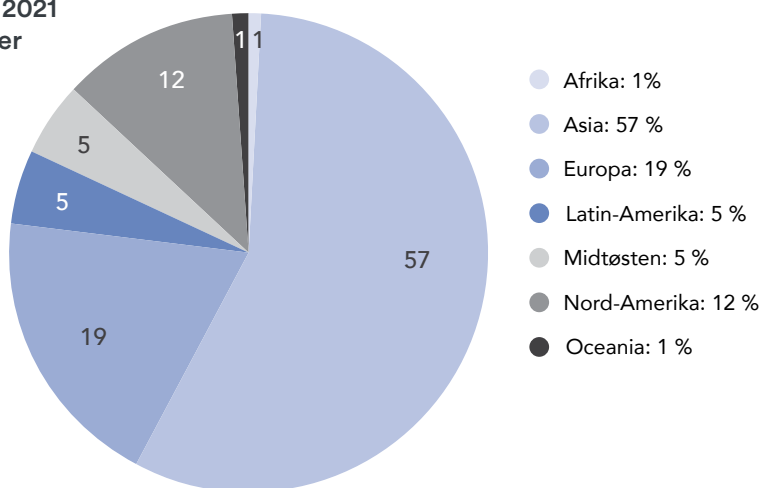
Risiko for grov korrupsjon var vurderingstemaet for 12 av de nye sakene som ble tatt opp til vurdering i 2021, mens risiko for tvangsarbeid i tilknytning til Xinjiang-provinsen i Kina var temaet for 19 av sakene. Andre temaer som går igjen, er blant annet økonomisk samarbeid med militæret i Myanmar, tap av biologisk mangfold og skipsopphugging.

Figur 2 med regionvis fordeling av fondets investeringer sammenlignet med selskaper Etikkrådet har til vurdering.

SPUs investeringer fordelt på antall selskaper per region i prosent i 2021

Selskaper til vurdering i 2021 fordelt på antall selskaper per region i prosent

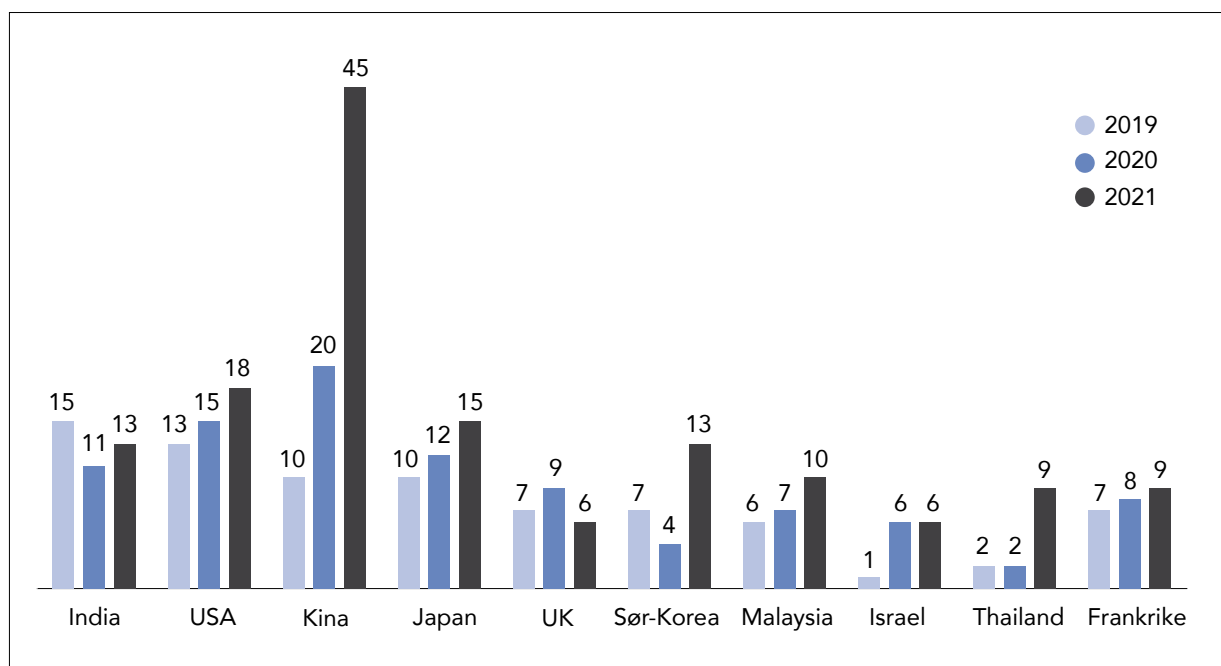

SPU var ved utgangen av 2021 investert i om lag 9340 selskaper i mer enn 70 land. Den geografiske fordelingen av selskapene som Etikkrådet utreder, varierer fra år til år. Enkelte regioner var i 2021 overrepresentert, slik som Asia og Midtøsten. Sammenliknet med 2020 er det for eksempel en markant økning i antall saker knyttet til Kina. Dette skyldes blant annet at Etikkrådet har gjort undersøkelser av menneskerettighetskremler i forbindelse med interneringen av uigurer i Xinjiang-provinsen og vurderinger av selskaper som produserer medisin der

kroppsdeler fra truede dyrearter inngår. Også andre av Etikkrådets pågående tematiske undersøkelser omfatter mange asiatiske selskaper. Dette gjelder særlig undersøkelsene av gummihanskeindustrien i Malaysia, skipsopphugging i noen asiatiske land og selskaper med forbindelser til militærregimet i Myanmar. De asiatiske selskapene undersøkes ofte som ledd i en gjennomgang av områder med høy etisk risiko, men det er også selskaper som fanges opp i den generelle porteføljeovervåkingen.

Figur 3: Ti land med flest selskaper under utredning i 2021

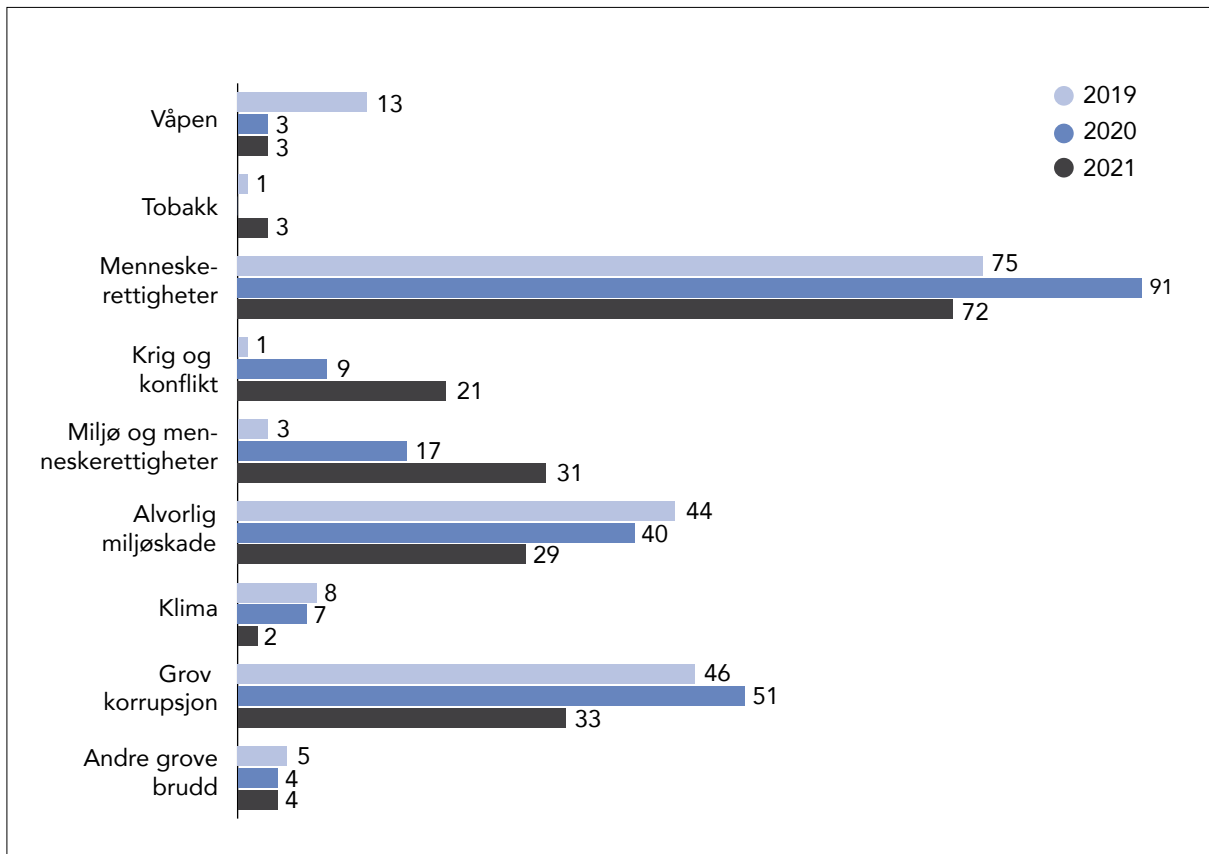

Figuren viser saker under arbeid i 2019, 2020 og 2021 fordelt på hvor selskapene er registrert for de ti landene der flest selskaper har vært under utredning i 2021. I 2020 var Canada, Saudi-Arabia og Brasil med i en lignende oversikt.

Rådet har i 2021 hatt selskaper fra 12 ulike land i Europa under arbeid. Flest saker er knyttet til risikoen for grov korrupsjon og menneskerettighetsbrudd.

For selskaper hjemmehørende på det amerikanske kontinentet er Etikkrådets arbeid spredt noe jevnere over kriteriene, selv om det også her er korrupsjons- og menneskerettighetsaker som dominerer. Det har

vært en økning av selskaper hjemmehørende i USA som har blitt vurdert etter menneskerettighetskriteriet de siste par årene. Eksempler på saker er menneskerettighetsbrudd muliggjort av overvåkingsteknologi, og tvangsflytting i forbindelse med gruvedrift. Utredninger av selskaper hjemmehørende i USA utgjør en mindre andel av sakene enn antallet selskaper i porteføljen skulle tilsi.

Figur 4: Sakene Etikkrådet har arbeidet med, fordelt på kriteriene

Figuren viser hvordan Etikkrådets 198 saker i 2021 har fordelt seg på de ulike kriteriene sammenlignet med årene før. Her er både helt nye saker som er grundig utredet, og saker som er lagt bort etter innledende undersøkelser.

Arbeid under de ulike kriteriene

Menneskerettigheter er fremdeles det området hvor rådet utreder flest saker. Slike saker har ofte utgangspunkt i undersøkelser Etikkrådet selv initierer, for eksempel basert på antakelser om risikoen for brudd på arbeidstakerrettigheter i en bransje eller et land. Dermed undersøkes et stort antall selskaper innledningsvis. Først kartlegger rådet alle selskaper med en viss virksomhet og kontakter relevante selskaper for å få informasjon som kan bekrefte eller avkrefte Etikkrådets antakelser. Basert på selskapenes svar og informasjon fra andre kilder avgjør rådet så hvilke selskaper som skal utredes nærmere. Saker som blir utredet under menneskerettighetskriteriet, kan også ha utspring i nyhetsoppslag eller NGO-rapporter.

Slike saker er for eksempel knyttet til brudd på urfolks rettigheter og tvangsflytting, som også har utgjort en del av sakene i 2021.

I 2021 har rådet fortsatt arbeidet med selskaper som bruker arbeidskraft knyttet til interneringsleirene i Xinjiang-provinsen i Kina og selskaper som bruker migrantarbeidere. Informasjon om disse sakene har både kommet fra egne kartlegginger, nyhetsoppslag og NGO-rapporter.

Under krig- og konfliktkriteriet har rådet vurdert flere saker hvor selskaper samarbeider med det militære eller sikkerhetsstyrker. Andre former for medvirkning til brudd på individers rettigheter i krig og konflikt har vært knyttet til virksomhet på Vestbredden.

Under miljøkriteriet har rådet fortsatt arbeidet med gruve- og industriforurensning, skade på verneområder og tap av biologisk mangfold. Flere av sakene hvor selskaper utredes for medvirkning til alvorlig miljøskade, har også en menneskerettighetsside. I saker hvor et selskap kan være aktuelt for vurdering etter flere kriterier, legger Etikkrådet normalt avgjørende vekt på ett av kriteriene. Et unntak fra dette er *beaching*-sakene, hvor tilrådningene er begrunnet både med en uakseptabel risiko for miljøskade og menneskerettighetsbrudd. Av 31 selskaper som har vært under utredning under både miljø- og menneskerettighetskriteriet i 2021, gjelder 22 av dem *beaching*.

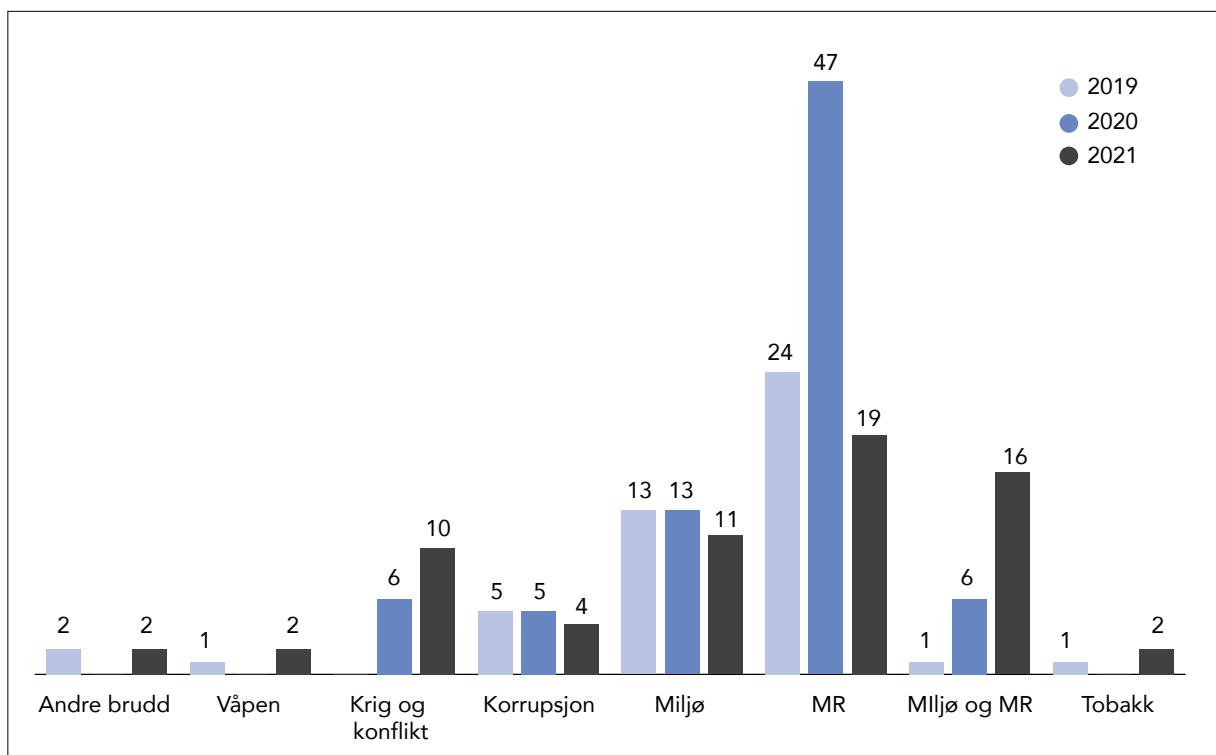
Mye av arbeidet under korrupsjonskriteriet i 2021 har gått med til utredning av to selskaper hvor det har blitt avgitt tilrådning om observasjon. Av 12 nye saker

under korrupsjonskriteriet i 2021 ble ti avsluttet på et tidlig stadium. Flere av sakene er en del av en sektorstudie av statskontrollerte olje- og gass-selskaper.

Kontakt med selskaper i 2021

I 2021 har Etikkrådet vært i kontakt med 66 selskaper og hatt møter med 12 av dem. Rådet kontakter selskaper som det etter innledende undersøkelser vil vurdere nærmere. Først skriver rådet et brev til selskapene og ber om informasjon som kan gi et bedre grunnlag for å vurdere deres virksomhet. Alle selskaper som utredes under atferdskriteriene, får anledning til å kommentere et utkast til tilrådning før Etikkrådet eventuelt gir sin anbefaling til Norges Bank.

Figur 5: Kontakt med selskaper fordelt på kriterier

Figuren viser hvor mange selskaper rådet har hatt kontakt med under de ulike kriteriene i 2019, 2020 og 2021.

I 2021 har Etikkrådet kontakt med selskaper vært fordelt jevnere utover kriteriene enn i de seneste årene hvor menneskerettighetskriteriet har utgjort en stor del av saksforholdene. Dette kan ha sammenheng med at rådet har avsluttet tekstilprosjektet der rådet kontaktet alle selskaper med fabrikker i enkelte land. De bransjeundersøkelsene som pågår nå, omfatter færre selskaper.

Etikkrådet legger vekt på informasjon fra selskaper, og i tråd med Etikktutvalgets utredning kan manglende svar fra selskaper bidra til å forsterke den etiske risikoen.

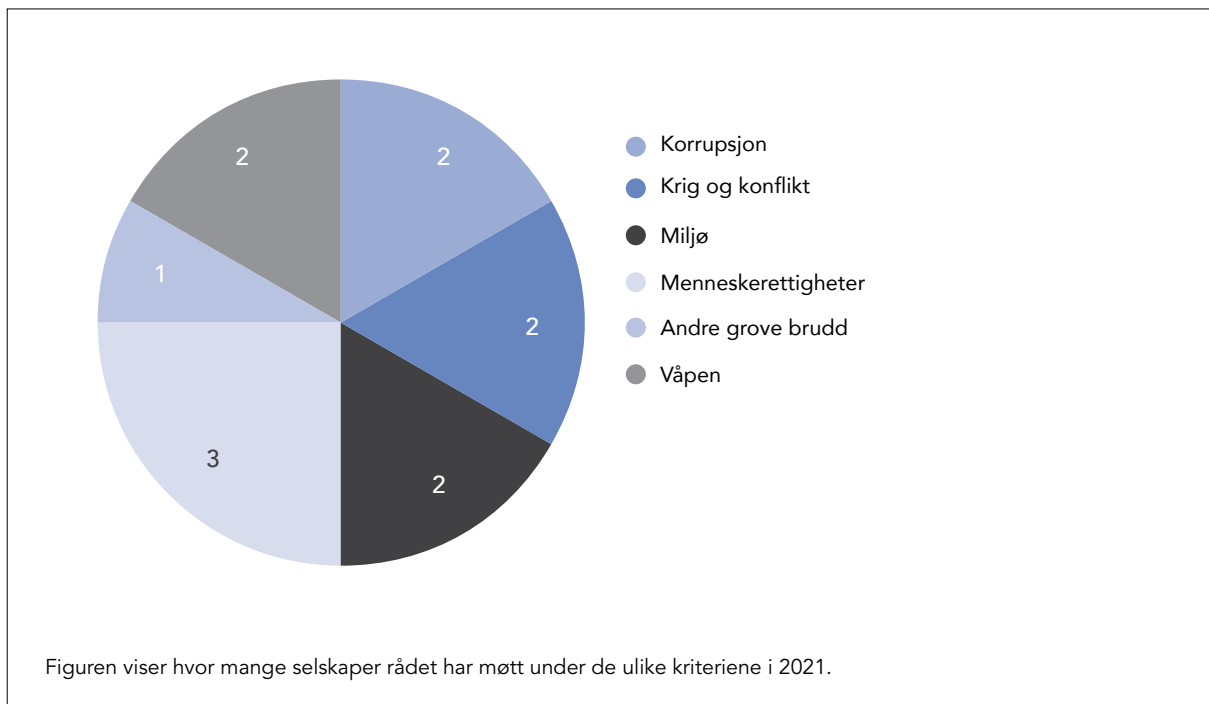
De fleste selskaper rådet kontakter for informasjon, svarer på henvendelsen, men det er også noen unntak. Av de 66 selskapene Etikkrådet kontaktet i 2021, var det 16 selskaper som ikke svarte. Etikkrådet har i 2021 avgitt tilrådning om utelukkelse av seks selskaper som

ikke har besvart rådets henvendelser. Fem av disse er israelske, mens ett er kinesisk.

Når Etikkrådet møter selskaper, skjer dette ofte sent i utredningsprosessen, gjerne på grunnlag av et utkast til tilrådning om utelukkelse. For tre av selskapene rådet møtte i 2021, har det blitt avgitt en tilrådning om observasjon til Norges Bank. Ett av selskapsmøtene i 2021 har bidratt til at arbeidet med selskapet ble avsluttet, mens tre av selskapene rådet møtte, fortsatt er under utredning.

Det at selskaper står til observasjon, fører til behov for møter med selskapene for å innhente informasjon til observasjonsrapporter. Etikkrådet møter også tidvis utelukkede selskaper, enten fordi Etikkrådet ønsker å vurdere om utelukkelsesgrunnlaget fortsatt er til stede, eller fordi selskaper ber om å få møte Etikkrådet.

Figur 6: Møter med selskaper fordelt på kriterier

Et selskap blir ikke utelukket for en bestemt tidsperiode, og utelukkelsen kan oppheves så snart grunnlaget for utelukkelse faller bort. Etikkrådet vurderer alle utelukkede selskaper årlig ved å sjekke om de fortsatt driver virksomheten som førte til utelukkelse, eller om virksomheten er endret. For noen selskaper gjøres grundigere undersøkelser, for eksempel hvis selskapene ber om det, eller hvis det er indikasjoner på vesentlige endringer. Hvis et selskap har gjennomført tiltak som har ført til tilstrekkelige forbedringer i forholdene utelukkelsen er basert på, avgir Etikkrådet en tilrådning om å oppheve utelukkelsen. Forbedringene må kunne observeres i praksis og ikke bare i selskapets strategier eller planer. En vanlig årsak til at Etikkrådet anbefaler å oppheve utelukkelsen av et selskap, er at selskapet har avsluttet eller avhendet den delen av virksomheten som utgjorde utelukkelsesgrunnlaget.

I 2021 har Etikkrådet anbefalt å oppheve utelukkelsen av tre selskaper. Norges Bank har i løpet av året opphevet utelukkelsen av to av disse i tillegg til å oppheve utelukkelsen av et selskap basert på en tilrådning fra 2020. Selskaper som er tatt av børs, blir tatt av listen over utelukkede selskaper uten at tilrådingen blir opphevet.

Produktkriteriene

§ 3. Kriterier for produktbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

(1) Fondet skal ikke være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer:

- a. utvikler eller produserer våpen eller sentrale komponenter til våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper, herunder biologiske våpen, kjemiske våpen, kjernevåpen, ikke-detektbare fragmenter, brannvåpen, blindende laservåpen, antipersonellminer og klaseammunisjon.
- b. produserer tobakk eller tobakksvare
- c. produserer cannabis til rusformål.

(2) Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for gruveselskaper og kraftprodusenter som selv eller konsolidert med enheter de kontrollerer enten:

- a. får 30 pst. eller mer av sine inntekter fra termisk kull,
- b. baserer 30 pst. eller mer av sin virksomhet på termisk kull,
- c. utvinner mer enn 20 millioner tonn termisk kull per år, eller
- d. har en kraftkapasitet på mer enn 10 000 MW fra termisk kull.

I 2021 har det kommet flere endringer i retningslinjene og i Stortingets føringer for tolkningen av disse som berører arbeidet under produktkriteriene. Våpenkriteriet skal nå også omfatte leveringsplattformer for kjernevåpen. Etikkrådet er i ferd med å identifisere slike selskaper.

Produksjon av cannabis til rusformål ble i september 2021 tatt inn som nytt utelukkelseskriterium. Eventuelle selskaper som er i fondet, vil bli identifisert i den løpende porteføljeovervåkningen.

Etter de nye retningslinjene kan Etikkrådet vurdere selskaper etter produktkriteriene som er i referanseporteføljen, men som Norges Bank ikke har investert i. I praksis vil dette bare bli gjort hvis banken eksplisitt ber Etikkrådet om å vurdere slike selskaper.

Det løpende arbeidet under produktkriteriene består i å ta stilling til saker som kommer opp gjennom porteføljeovervåkningen. Etikkrådet har i 2021 inngått en ny avtale med konsulentselskapet ISS-Ethix AB som rapporterer til rådet kvartalsvis om selskaper som selger våpen til visse stater, produserer spesifiserte våpentyper, tobakk eller cannabis. Avtalen løper i to år, men kan forlenges i inntil to år.

Siden 2005 har produksjon av klasevåpen, kjernevåpen, antipersonell landminer og sentrale komponenter til disse ført til utelukkelse av til sammen 26 selskaper. Hvert år fanges det opp en del saker som gjelder selskaper som enten har sluttet med produksjon av aktuelle våpentyper de tidligere har

vært utelukket for, eller som har startet produksjon av nye våpentyper som må vurderes opp mot retningslinjene. Det er nå få selskaper igjen som produserer klasevåpen, og antall utelukkelse på grunn av dette er betydelig redusert siden retningslinjene ble innført. Utelukkelsen av ett selskap som produserte klasevåpen, har blitt opphevet i 2021.

Tobakkskriteriet omfatter produkter som er laget av tobakksplanten, og som brukes til røyking eller snusning. De fleste selskaper som er utelukket etter dette kriteriet, driver utelukkende med tobakksproduksjon, men det er også noen selskaper hvor dette utgjør en liten del av selskapets virksomhet. Det er ingen nedre grense for hvor liten andel tobakksproduksjon kan utgjøre av et selskaps samlede virksomhet for at selskapet skal utelukkes. En ny produktgruppe som kan falle inn under tobakkskriteriet, er e-juice beregnet til damping som kan inneholde nikotin utvunnet av tobakksplanten.

Når det gjelder kriteriet for utelukkelse av selskaper som utvinner eller bruker termisk kull, kan Norges Bank i henhold til retningslinjene på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse av selskaper. Det er avtalt en arbeidsdeling mellom Etikkrådet og Norges Bank som innebærer at banken identifiserer selskaper som faller inn under kriteriet. Etikkrådet følger likevel med på slike selskaper, blant annet ved at rådets konsulent for produktscreening kvartalsvis rapporterer om selskaper som kan falle inn under kriteriet.

Foto: Unsplash, Pyae Some Htun

Menneskerettigheter, krig og konflikt

I retningslinjenes § 4 heter det at: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

- e. grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene.
- f. alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner».

Menneskerettighetssaker som Etikkrådet har arbeidet med i 2021, omfatter blant annet tvangsarbeid og andre brudd på arbeidstakerrettigheter, brudd på urfolks rettigheter, samt menneskerettighetsbrudd knyttet til bruk av overvåkningsteknologi og tvangsflytting. Pandemien har, som i 2020, satt visse begrensinger for rådets arbeid, særlig fordi feltundersøkelser ikke lar seg gjøre.

Militærkuppet i Myanmar i februar 2021 gjorde det nødvendig for Etikkrådet å bruke tid og ressurser på vurderinger av selskaper som har et samarbeid med det militære der. Vurderingene gjøres etter krig og konfliktkriteriet. I tillegg har Etikkrådet fortsatt arbeidet med å vurdere selskaper som har virksomhet på Vestbredden.

Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

Ved endring av retningslinjene i september 2021 ble eksemplene «drap, tortur, frihetsberøvelse, tvangsarbeid, de verste former for barnearbeid» tatt ut av ordlyden i menneskerettighetskriteriet etter forslag fra Etikktutvalget. Utvalget mente denne endringen ville fremheve at alle typer grove eller systematiske krenkelser av menneskerettigheter er omfattet av kriteriet, noe som også ble understreket av Finansdepartementet og Stortingets finanskomité under behandlingen av Etikktutvalgets utredning.¹ Finanskomiteen understreket også at dette «inkluderer rettighetene til arbeidstakere, urfolk og barn samt likestilling.» Flere av sakene som Etikkrådet har vurdert i år, omhandler disse rettighetene.

En annen endring som kan få betydning for Etikkrådets arbeid under menneskerettighetskriteriet, er Etikktutvalgets forslag som gjelder selskaper som opererer i land med et annet verdigrunnlag enn de etiske retningslinjene for SPU. Utvalget slår fast at alle selskaper skal vurderes etter den samme etiske standarden, og viser til at normgrunnlaget som retningslinjene bygger på, har bred allmenn oppslutning i Norge og internasjonalt. Samtidig er fondet investert i land der myndighetene legger til grunn normer som avviker fra

denne konsensusen. Utvalget peker på at selskaper hjemmehørende i slike land kan ha lite handlingsrom til å påvirke eller redusere risikoen for normbrudd.

Utvalget anbefalte at Etikkrådet og Norges Bank har særlig god informasjonsutveksling i denne typen saker, og at Etikkrådets tilrådninger i slike tilfeller kan ha en litt annen innretning enn normalt. Det vil ofte være mindre tilgjengelig informasjon i disse sakene, og utvalget mente derfor at tilrådingene i større grad kunne legge vekt på risikovurderinger for land og bransje. Samtidig skal tilrådingene fortsatt inneholde konkrete vurderinger av enkeltelskaper. Finansdepartementet sluttet seg til denne nye, risikobaserte tilnærmingen. Denne tilnærmingen kan brukes på selskaper som vurderes etter alle kriteriene i retningslinjene, men rådet forventer at det vil ha størst betydning for arbeidet etter menneskerettighetskriteriet. Etikkrådet har i 2021 avgitt én tilrådning basert på denne mer risikobaserte tilnærmingen.² Her tok rådet også hensyn til at selskapet ikke bidro med informasjon i saken, slik flere stortingsmeldinger har lagt opp til.

Etikkrådet prioriterer saker blant annet basert på konsekvensene av normbruddene. Ettersom urfolk ofte er avhengig av naturen for livsberging og dessuten har en sterk kulturell tilknytning til naturen der de bor, er følgene for urfolk store dersom prosjekter endrer naturforholdene eller fører til tvangsflytting. Økonomisk aktivitet i urfolksområder kan også føre til tilflytting som vil legge press på urfolkenes territorier og svekke deres livsgrunnlag eller true deres eksistens. I 2021 har Etikkrådet fokusert på virksomhet i områder der det lever urfolk i frivillig isolasjon. Isolerte urfolk er særlig sårbare for inngrep, blant annet fordi de ikke har bygget opp et immunforsvar mot sykdommer som er vanlige ellers i samfunnet. Økonomisk aktivitet i deres områder kan derfor ha svært alvorlige konsekvenser.

En annen sakstype som Etikkrådet prioriterer, gjelder tvangsflytting. Gruveprosjekter, vannkraftverk eller infrastrukturbygginger er avhengig av en bestemt lokalitet. Selv om selskapene har fått tillatelse til utbyggingene, og konsesjoner formelt sett er på plass, hender det at konsesjonsområdene i realiteten er bebodd av grupper som ikke har formelle landrettigheter. I slike situasjoner kan det oppstå voldelige

1 Meld. St. 24 (2020–2021) (regjeringen.no) pkt. 7.5.2.4. Innst. 556 S (2020–2021) - stortinget.no pkt 7.2.

2 Meld. St. 24 (2020–2021) s. 139

konflikter, og tvangsflytting kan føre til at mennesker mister bolig og livsgrunnlag. I 2021 har Etikkrådet vært i kontakt med flere selskaper som har drevet gruvevirksomhet som har ført til tvangsflytting.

Selskaper har et særlig ansvar for menneskerettighetsbrudd i egen virksomhet. Derfor gjelder mange av sakene Etikkrådet vurderer, brudd på arbeidstakerrettigheter. Etikkrådet er i ferd med å avslutte undersøkelsene av arbeidsforhold i tekstilselskaper som det har arbeidet med siden 2015, der i alt seks selskaper har blitt utelukket, og tre selskaper har blitt satt til observasjon. Tekstilprosjektet er også omtalt senere i årsmeldingen.

Forbud mot tvangsarbeid er en av de fire hovedkategoriene i ILOs kjernekonvensjoner. Etikkrådet har siden 2015 fokusert på migrantarbeidere som utsettes for arbeidsforhold som grenser mot tvangsarbeid. Normbruddene i disse sakene går typisk ut på bruk av rekrutteringsavgifter, dårlige arbeids- og boforhold, ulovlig bruk av overtid, avgrensing av arbeidernes bevegelsesfrihet mm. Rådets undersøkelser i 2021 har primært vært rettet mot gummihanskeindustrien i Malaysia. På grunn av pandemien har det ikke vært mulig å undersøke forholdene på fabrikkene, men rådet har gjennomgått informasjon som har vært offentlig tilgjengelig. Rådets egne undersøkelser vil bli tatt opp igjen i 2022, blant annet ved at de i større grad gjøres digitalt.

I tillegg til arbeidet med migrantarbeidere har rådet i 2021 undersøkt alvorlige beskyldninger om tvangsarbeid i Xinjiang, Kina.³ Xinjiang er en region nordvest i Kina der rundt 45 prosent av befolkningen tilhører den etniske minoriteten uigurene. Ifølge nyhetsoppslag og rapporter fra forskere og sivilt samfunn har uigurer og andre etniske minoriteter blitt satt i arbeid mot sin vilje, enten i direkte tilknytning til statlig organiserte interneringsleire eller andre steder, som en del av statlige programmer. Det er rapportert at selskaper, inkludert børsnoterte selskaper, har mottatt slike arbeidere, både i og utenfor Xinjiang. Rådet har på denne bakgrunn undersøkt om selskaper i fondet kan være involvert i disse normbruddene. Mens mange medieoppslag og forskningsrapporter fokuserer på vestlige selskapers tilknytning til tvangsarbeid gjennom leverandørkjeden, har Etikkrådet hovedsakelig

fokusert på selskaper i fondet som selv benytter denne typen arbeidskraft. En særlig utfordring i disse sakene er informasjonstilgangen. FNs kommissær for menneskerettigheter har flere ganger bedt om tilgang til Xinjiang for å undersøke forholdene, men det har så langt ikke latt seg gjøre. Det har heller ikke vært mulig for Etikkrådet å gjøre egne undersøkelser i regionen. Rådet må derfor basere seg på den informasjonen som er offentlig tilgjengelig. Rådets undersøkelser av offentlig tilgjengelige kilder, inkludert selskapenes nettsider og publikasjoner, viste at en del selskaper selv rapporterer om deltagelse i statlige programmer i Xinjiang. Fra et kinesisk perspektiv kan deltagelse i slike programmer bli sett på som positive bidrag for å nå nasjonale mål om fattigdomsbekjempelse. Fra Etikkrådets perspektiv kan den samme informasjonen indikere at selskapene benytter tvangsarbeid. Av rådets undersøkelse kom det også frem informasjon om at selskaper i fondet kan ha kjøpt varer fra en leverandør med produksjon i en interneringsleir. På bakgrunn av disse undersøkelsene anbefalte Etikkrådet i 2021 å utelukke ett selskap. Etikkrådet vil fortsatt følge med på denne problemstillingen.

Rådet har i 2021 fortsatt å undersøke selskaper i fondet som kan medvirke til menneskerettighetsbrudd ved utvikling eller salg av overvåkningsutstyr. Rådet har innhentet flere rapporter om selskaper som har vært involvert i alvorlige normbrudd muliggjort av overvåkningsteknologi. I 2021 har rådet utredet ett konkret selskap, og utfallet av denne saken vil få betydning for det videre arbeidet på dette området.

Alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner

I 2021 har Etikkrådet vurdert flere selskaper med virksomhet på Vestbredden. Temaet for Etikkrådets vurdering er om selskaper gjennom sin virksomhet har medvirket til folkerettsbrudd. I løpet av året er fem selskaper blitt utelukket på grunn av bygging av bosettinger eller veianlegg og utleie av industri-lokaler på Vestbredden. Etikkrådet følger utviklingen på området. Som en oppfølging av behandlingen av Etikktvalgets utredning kan det i 2022 være aktuelt

³ New York Times, *China's Detention Camps for Muslims Turn to Forced Labor*, 16. desember 2018 <https://www.nytimes.com/2018/12/16/world/asia/xinjiang-china-forced-labor-camps-uighurs.html>

å vurdere selskaper som finansierer slik virksomhet gjennom prosjektf finansiering.

Etikkrådet har også vurdert saker der selskaper i fondet opererer i områder der det pågår ikke-internasjonale væpnede konflikter, og der selskapene har inngått et forretningssamarbeid med aktører som er ansvarlige for ekstremt alvorlige overgrep. I 2021 er ett selskap med virksomhet i Sør-Sudan utelukket på dette grunnlaget, mens ett selskap med virksomhet i Myanmar er satt til observasjon. I etterkant av militærkuppet i Myanmar 1. februar 2021 har det fremkommet mye informasjon om selskaper som har forretningssamarbeid med det militære i Myanmar. Etikkrådet har så langt prioritert selskaper som har et direkte samarbeid med militæret og militæreide selskaper, for eksempel gjennom fellesforetak eller såkalte «*build operate and transfer*»-kontrakter. Etikkrådet avgå i 2021 tilrådning om observasjon av ett slikt selskap. Etikkrådet vil også vurdere om selskapers våpensalg til Myanmar kan føre til utelukkelse etter krig- eller konfliktkriteriet. Arbeidet med selskaper med tilknytning til militærregimet i Myanmar vil fortsette i 2022.

Krav til aktsomhet i krig og konfliktsoner

På grunn av den høye risikoen for å medvirke til svært grove normbrudd i enkelte krig- og konfliktområder har Etikkrådet i flere saker uttrykt at selskaper som operer i slike områder, bør gjøre særlig grundige aktsomhetsvurderinger. Denne tilnærmingen er i tråd med flere internasjonale retningslinjer. For eksempel publiserte FNs arbeidsgruppe for menneskerettigheter og flernasjonale selskaper i 2020 rapporten *Business, human rights and conflict-affected regions: towards heightened action*.⁴ I lys av dette skjerpede kravet til aktsomhet har Etikkrådet i flere tilrådninger kommet til at selskaper bør settes til observasjon eller utelukkes, selv om tilknytningen til normbruddene er noe svakere enn det som kvalifiserer for utelukkelse eller observasjon i andre saker. Denne tilnærmingen er forbeholdt selskaper som opererer i konfliktsoner der de risikerer å medvirke til ekstremt grove normbrudd.

I tre saker har Etikkrådet brukt denne tilnærmingen. To av sakene, Kirin Holdings Co Ltd og Adani Ports & Special Economic Zone Ltd, gjelder selskaper som operer i Myanmar, der væpnede konflikter har intensivert seg etter militærkuppet. Kirin er i et fellesforetak med et militærkonglomerat, mens Adani har inngått en avtale om å bygge og drifte en havn i Yangon med et annet militærkonglomerat. Selv om Kirin-tilrådningsen ble avgitt før statskuppet, hadde militæret allerede begått svært grove overgrep mot sivilbefolkningen i Myanmar, særlig rettet mot rohingia-minoriteten i 2016 og 2017. Etter rådets syn burde både Kirin Holdings Co Ltd og Adani ha utvist større aktsomhet før de inngikk forretningssamarbeid med militær-eide enheter. Begge selskapene har imidlertid startet prosessen med å trekke seg ut av disse forretningsforbindelsene, og rådet anbefalte derfor at selskapene settes til observasjon.

En annen sak gjaldt Oil & Natural Gas Corp Ltd, som driver oljeutvinning i Sør-Sudan, der det i mange år har vært væpnede konfrontasjoner, og der sivilbefolkningen er utsatt for svært grove overgrep. Kontroll over oljeressursene har vært en viktig driver i konflikten, og i denne konteksten driver ONGC oljeutvinning, blant annet i samarbeid med det sør-sudanesiske statsselskapet Nilepet. Rådet la blant annet vekt på at aktører som er direkte eller indirekte ansvarlige for svært grove overgrep, inkludert drap og voldtekt, yter tjenester til fellesforetakene og er ansvarlig for sikkerheten ved oljefeltene fellesforetakene opererer.

I alle disse tre sakene har statlige aktører utført ekstremt grove overgrep mot sivilbefolkningen i de respektive landene. Etikkrådet anser at det er svært få geografiske områder og konflikter der det er fare for at selskaper medvirker til slike svært grove overgrep. Når rådet blir kjent med slike saker, vil de ha høy prioritet.

4 Report of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, *Business, human rights and conflict-affected regions: towards heightened action*, <https://undocs.org/en/A/75/212>

Etikkrådets arbeid med tekstilselskaper

Etikkrådet er i ferd med å avslutte tekstilprosjektet som det har arbeidet med siden 2015.

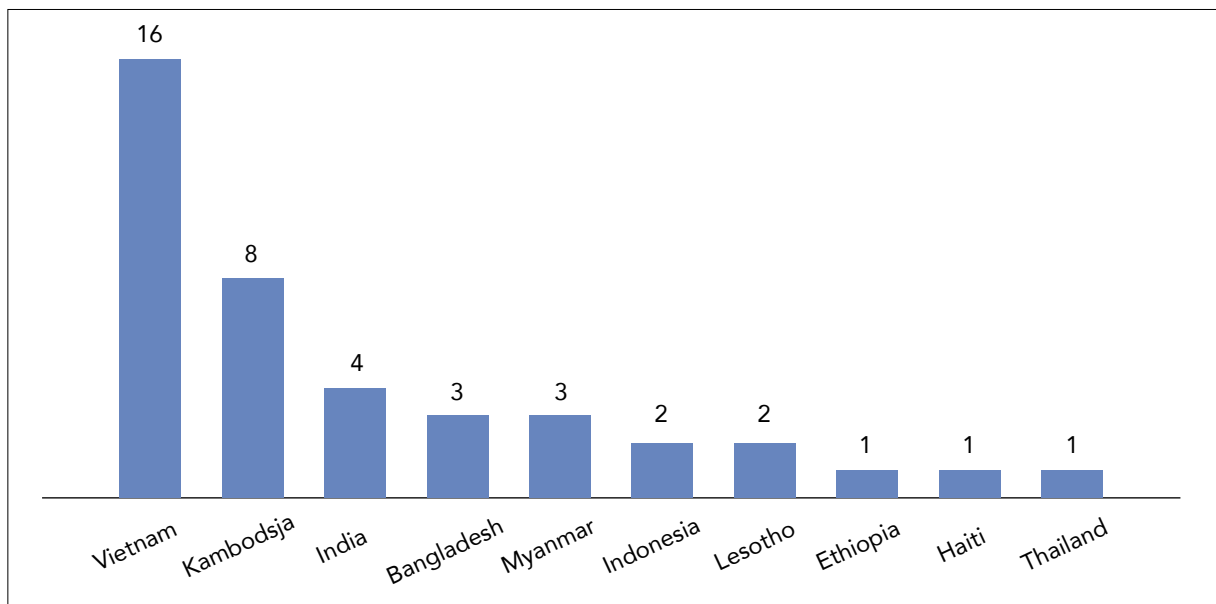
Da Etikkrådet besluttet å undersøke arbeidsforholdene i tekstilselskaper i fondet, hadde det vært mange oppslag om elendige arbeidsforhold i klesfabrikker, særlig i Asia. Det ble rapportert om ekstremt lange arbeidsdager, utrygge arbeidsforhold, arbeidere som ble trakassert av overordnede, og ansatte som ikke fikk lønnen de hadde krav på. Fokuset var rettet mot internasjonale merkevarer som ble kritisert for ikke å gjøre nok for å sikre gode arbeidsforhold hos sine leverandører. En gjennomgang av porteføljen ga oss tre utfordringer:

1. Antall tekstil- og klesselskaper var svært stort (ca. 400).
2. De fleste selskapene hadde publisert retningslinjer for å sikre gode arbeidsforhold i leverandørkjeden (umulig å skille mellom godt og dårlig).
3. Fondet var investert i flere selskaper i den samme leverandørkjeden.

Etikkrådet tok utgangspunkt i selskaper i fondet som selv produserer klær og tekstiler. Rådet legger vekt på at disse selskapene, i kraft av å være arbeidsgivere, har det direkte ansvaret for arbeidsforholdene og for å hindre at arbeidstakerrettigheter krenkes. Alle selskapene er børsnoterte, og mange er flernasjonale selskaper med fabrikker i mange land med tusenvis av ansatte. Japanske, kinesiske og taiwanske tekstilprodusenter dominerer og utgjør rundt halvparten av produsentene i fondet. Selskapene som ble valgt ut, har egne fabrikker i land der arbeidsforholdene i tekstilindustrien er kjent for å være kritikkverdige.

Så langt har Etikkrådet vurdert 26 selskaper og gjennomført 41 fabrikkundersøkelser i ti land, hovedsakelig i Asia. De fabrikkene som er undersøkt, omfatter til sammen mer enn 100 000 ansatte.

Figur 7: Etikkrådets undersøkelser av tekstilfabrikker fordelt på land

Hva fant vi? De alvorligste normbruddene som våre undersøkelser har avdekket, er knyttet til seksuell og fysisk trakassering, helsefarlige arbeidsforhold blant annet på grunn av høyt arbeidspress og varme, dårlig brannsikkerhet og mindreårige som må arbeide under samme vilkår som voksne. Mer vanlig er mye og ufrivillig overtid, ulovlige korttidskontrakter, ulovlige lønnstrekk, manglende utbetaling av sluttvederlag, diskriminering knyttet til graviditet, restriksjoner

på toalettbesøk og tiltak fra fabrikkledelsen for å hindre fagorganisering. Det er betydelige forskjeller i arbeidsforholdene på fabrikkene som er undersøkt. Det er fullt mulig å ha gode arbeidsforhold i en tekstilfabrikk i for eksempel Vietnam eller India. Mye er avhengig av hvordan selskapene prioriterer arbeidstakerrettigheter, hvordan de kommuniserer dette til sine fabrikkledere og ansatte, og hvordan det følges opp i fabrikkene.

Mange av selskapene som vi har undersøkt, er viktige leverandører for internasjonale merkevarer. Kundene gjør jevnlig fabrikkinspeksjoner, ofte flere ganger i året, for å sjekke om deres egne krav til arbeidsforhold etterleves. Det er derfor et tankekors at våre undersøkelser har avdekket omfattende brudd på arbeidstakerrettigheter også i disse fabrikkene. Samtlige av våre undersøkelser omfatter intervjuer med arbeidere gjennomført på trygge steder der de kan snakke fritt og uten frykt for represalier. Uten informasjon om hvordan arbeiderne selv opplever arbeidsforholdene, vil det neppe være mulig å forstå realitetene på fabrikkgulvet.

Hva har vi lagt vekt på? De etiske retningslinjene slår fast at utelukkelse kan skje som følge av grove eller systematiske menneskerettighetsbrudd. Ikke alle bruddene som er avdekket, kan karakteriseres som grove. I tekstsakene har rådet lagt vekt på det systematiske – at slike krenkelser ikke fremstår som isolerte brudd, men utgjør et handlingsmønster, og at selskapet systematisk beveger seg på eller over grensen for det som er aksepterte normer for arbeidsmiljø.

Hva er resultatet? Så langt er seks tekstilselskaper utelukket. For disse var arbeidsforholdene i fabrikkene som ble undersøkt, svært dårlige, samtidig som viljen til dialog og konkrete forbedringer var liten. For ett av disse er utelukkelsen senere blitt opphevet fordi fabrikkene som var grunnlag for tilrådommen, ble lagt ned.⁵

For rådet er likevel de tilfellene der vi har hatt muligheter til å påvirke selskapene, de mest interessante. Vi har hatt en omfattende dialog med selskaper som etter å ha fått et utkast til tilrådom om utelukkelse, har vist en betydelig vilje til endring og til å gjennomføre tiltak for å forbedre arbeidsforholdene i fabrikkene. Tre av disse har inntil nylig stått på observasjonslisten, men er nå tatt av fordi de har truffet tiltak for å bedre arbeidsforholdene i fabrikkene.

For ett av disse igjen, der vår undersøkelse hadde avdekket grov og omfattende trakassering av kvinnelige ansatte, førte undersøkelsen til at selskapet inngikk avtaler med sine tre største kunder, fagforeninger og en kvinneorganisasjon om å opprette et program for å bekjempe kjønnsbasert vold og trakassering. Der blir nå anklager om seksuell trakassering undersøkt av en uavhengig organisasjon. Selskapet er forpliktet til å sanksjonere overtreddere og å gjennomføre omfattende opplæring av ledere og ansatte ved fabrikkene om rettigheter, regler og prinsipper knyttet til kjønnsbasert vold og trakassering. Merkevarerundene har gjennom avtalene med selskapet forpliktet seg til å sikre at selskapet etterlever kravene og om nødvendig redusere sine ordrer dersom dette ikke skjer. En ny undersøkelse som rådet fikk gjort mot slutten av 2021, viser at trakasseringen er betydelig redusert, at klagemekanismen har tillit blant de fleste ansatte, og at kulturen i selskapet er endret.

Rådet har erfart at et utkast til tilrådom om utelukkelse ofte er et godt grunnlag for en dialog med selskaper om endringer. Tilrådommen beskriver hvilke brudd på arbeidstakerrettigheter som er avdekket, og gir et konkret utgangspunkt for forbedringer. Rådet er opptatt av at forbedringene må være varige, og at de gjennomføres i alle fabrikkene som selskapet eier, ikke bare den som er blitt undersøkt. Etikkrådet legger her vekt på «tonen fra toppen», altså at ledelsen må ta et overordnet ansvar for arbeidsforholdene i hele selskapet, blant annet gjennom endringer i selskapsstyringen, for å sikre at forbedringer vedvarer. For de selskapene som vi har hatt en god dialog med, ser vi at slike endringer har skjedd.

⁵ Alle tilråddningene er tilgjengelig på Etikkrådets nettside, <https://etikkradet.no/tilradninger/>

Selskapers våpensalg til visse stater

I retningslinjene § 4 heter det at: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for: (...)

- c. salg av våpen til stater i væpnede konflikter som benytter våpnene på måter som utgjør alvorlige og systematiske brudd på folkerettens regler for stridighetene
- d. salg av våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av ordningen for statsobligasjonsunntak omtalt i mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 2-1 andre ledd bokstav c»

§ 4 (d) er ikke innholdsmessig ny, men ble ved endringen av retningslinjene i 2021 endret fra å være et produktkriterium til et atferdskriterium. Selve ordningen for statsobligasjonsunntak, som bestemmelsen refererer til, blir ivaretatt av Finansdepartementet. Den går ut på å avskjære fondets investeringer i statsobligasjoner utstedt av enkelte stater. For tiden gjelder det Syria og Nord-Korea, tidligere gjaldt det også Iran og Myanmar. Det er Finansdepartementet som til enhver tid avgjør hvilke stater regelen skal omfatte.⁶ Retningslinjenes § 4 (d) innebærer at fondet heller ikke skal være investert i selskaper som selger våpen eller militært materiell til myndighetene i de statene som statsobligasjonsunntaket gjelder for. Etikkrådets oppgave etter § 4 (d) er altså å identifisere og anbefale utelukkelse av selskaper som selger våpen eller militært materiell til myndighetene i de statene som Finansdepartementet allerede har bestemt.

Leverandøren som på oppdrag fra Etikkrådet overvåker porteføljen for selskaper som omfattes av produktkriteriene, har også oppdrag om å finne selskaper som selger våpen eller militært materiell til stater omfattet av statsobligasjonsunntaket. Også andre informasjonskilder blir benyttet. Blant annet abonnerer rådet på løpende oppdatering fra amerikanske myndigheter som følger med på våpensalg til enkelte stater. Dette arbeidet vil bli opprettholdt, og for informasjonsinnhentingens del er endringen av § 4 (d) fra produkt- til atferdskriterium uten betydning.

Det er for tiden ingen selskaper utelukket etter retningslinjenes § 4 (d). Tidligere har ett selskap vært utelukket etter dette kriteriet.

§ 4 (c) er et nytt kriterium. Formålet er å hindre at fondet er investert i selskaper som selger våpen til stater som bruker disse i krigføring i strid med humanitærretten. Spørsmålet har vært aktualisert av den pågående konflikten i Jemen, hvor det har vært kritisert at SPU er investert i selskaper som selger våpen til krigførende parter.

Det nye kriteriet er grundig diskutert i Etikktutvalgets rapport (NOU 2020:7), som gir klare føringer for anvendelsen av kriteriet. Det er bl.a. presisert:

- det bør ikke være begrensninger i kriteriets virkeområde med hensyn til hvilke konflikter det skal gjelde, størrelsen på selskaper eller leveranser, eller størrelse av spesifikke leveranser som andel av et selskaps totale omsetning.
- kriteriet bør omfatte militært materiell som kan brukes i stridigheter og rammer sivile direkte. Utvalget peker spesielt på kraftige våpen, inkludert høyteknologiske våpen, hvor konsekvensene blir særlig omfattende for sivile når de gjennomgående ikke blir brukt i samsvar med folkerettens regler for stridighetene.
- kriteriet er ment å ramme selskapers salg til parter hvor det er et *gjennomgående trekk* ved krigføringen at prosedyrer for målutvelgelse, proporsjonalitetsvurderinger og forholdsregler svikter.
- med *alvorlige og systematiske brudd på folkerettens regler* menes det gjentatte tilfeller av bruk av våpnene i strid med humanitærretten, særlig de reglene som er ment å beskytte sivile. *Systematiske brudd* innebærer at bruddene må være vedvarende og reflektere en systematisk svikt i etterlevelse av prosedyrer, enten grunnet manglende evne eller vilje.
- kriteriet er *ikke* ment å ramme selskapers salg til krigførende stater som har på plass nødvendige systemer for å ivareta distinksjonsprinsippet i krigføringen.
- for å anbefale utelukkelse av et selskap under dette kriteriet, må det kunne godtgjøres med rimelig grad av sikkerhet at selskapet har kunnskap om eller burde kunne forutse bruk av deres produkter som innebærer brudd på humanitærretten. Utgangspunktet for vurderingen av selskaper bør være pågående leveranser eller salg som har foregått de siste 1–2 år.

⁶ Mandat for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland, § 2-1 andre ledd bokstav c:

Banken kan ikke plassere investeringsporteføljen i: [...] Rentebærende instrumenter utstedt av stater eller statsrelaterte utstedere i de unntakstilfeller der departementet har avskåret slike investeringer på bakgrunn av at det er vedtatt særlig omfattende FN-sanksjoner, eller andre internasjonale tiltak av særlig stort omfang rettet mot et bestemt land og Norge har sluttet opp om tiltakene.

I Meld St 24 (2020-2021) sluttet Finansdepartementet seg til Etikktutvalgets anbefalinger.

Til nå har Etikkrådets oppgave etter retningslinjene vært avgrenset til kun å vurdere *selskapers* atferd. Etikkrådet har ikke tidligere tatt direkte stilling til staters ansvar for grove normbrudd, det være seg menneskerettighetsbrudd eller annet. Med innføringen av § 4 (c) er det ikke lenger slik. Det er opp til Etikkrådet å vurdere hvilke stater som skal være utgangspunktet for anvendelsen av § 4 (c), basert på aktuelle staters grove og systematiske brudd på folkerettens regler for stridigheter. Kriteriet skal riktignok kun anvendes på *selskaper* for deres salg til visse stater, men nå ligger det til Etikkrådet først å ta stilling til hvilke stater dette er. Dette er nytt for Etikkrådet, og helt annerledes enn å vurdere selskapers atferd.

Ettersom vurderingskriteriene vil være svært forskjellige, er det nødvendig å holde vurderingen av stater adskilt fra vurderingen av selskaper. Etikkrådet vil derfor operasjonalisere § 4 (c) gjennom tre trinnvise vurderinger:

Trinn 1) Vurdere for hvilke konflikter kriteriet skal anvendes.

Trinn 2) Identifisere stater som deltar i konfliktene under trinn 1.

Trinn 3) Identifisere selskaper i SPUs portefølje som selger aktuelle våpentyper til eventuelle stater identifisert under trinn 1 og 2.

I forbindelse med innføringen av kriteriet vil Etikkrådet i 2022 i første omgang foreta en kartlegging av pågående væpnede konflikter for å se om kriteriet bør anvendes på noen av disse. Når resultatene av dette foreligger, vil Etikkrådet vurdere om det er grunnlag for å anbefale utelukkelse av selskaper som selger våpen til stater som deltar i noen av disse konfliktene. Det fremgår av forarbeidene at terskelen for utelukkelse etter retningslinjenes § 4 (c) er ment å være høy. Det forventes derfor ikke et stort omfang av utelukkelse etter dette kriteriet.

Miljø- og klimakriteriene

I retningslinjenes § 4 heter det at: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttet for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for: (...)

- e. alvorlig miljøskade
- f. handlinger eller unnlater som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser.

Alvorlig miljøskade

Under miljøkriteriet har Etikkrådet i 2021 særlig arbeidet med saker som gjelder tap av verdifullt biologisk mangfold, avskoging, alvorlig industriforurensning og gruvedforurensning. Dette er en videreføring av temaer og problemstillinger som Etikkrådet har arbeidet med tidligere.

I mange av tilrådingene om utelukkelse som Etikkrådet har avgitt under miljøkriteriet, har grunnlaget for vurderingen vært tap av globalt truede arter og tap av viktige økosystemer. Dette er i 2021 videreført i arbeidet med farmasiselskaper som produserer tradisjonell kinesisk medisin med ingredienser basert på dyremateriale. Etikkrådet har avgitt tilråding om å utelukke fem selskaper som bruker kroppsdeler fra dyr som er truet med global utryddelse, og som det er forbudt å drive internasjonal handel med. Dette arbeidet er nærmere omtalt senere i årsmeldingen.

Etikkrådet har videre sett nærmere på enkelte vannkraftverksprosjekter der også risikoen for å skade naturmangfoldet er stor. Miljøkonsekvensene er knyttet til både oppdemningen og driften av kraftverkene.

Rådets arbeid med avskoging i 2021 har bestått i oppfølging av et selskap som står til observasjon, samt vurderinger av selskaper som medvirker til avskoging gjennom sine leverandører. Etter anbefaling fra Etikkrådet er en av Brasils største kjøttprodusenter nylig satt til observasjon. Selskapet kjøper inn kveg fra leverandører der risikoen for avskoging er svært høy. Selskapet har annonsert nye og omfattende tiltak og et mål om å eliminere avskoging i leverandørkjeden. Dette gjorde at rådet anbefalte observasjon fremfor utelukkelse.

Uakseptabel skipsopphugging («beaching») har også vært et viktig tema for rådet i 2021, slik det har vært hvert år siden 2017. Etikkrådet har i løpet av året etablert et rammeverk for vurdering av beachingforholdene i India, herunder inngått en rammeavtale med et konsultentselskap som kan undersøke forholdene ved indiske huggeverft. I løpet av høsten er det satt i gang videre utredning av selskaper som har avhendet skip til opphugging i India, i tråd med det etablerte rammeverket. Dette arbeidet vil fortsette utover i 2022. Utelukkelsen av ett selskap ble opphevet i 2021 fordi

selskapet ikke hadde avhendet skip til *beaching* på fire år. Etikkrådets arbeid med vurdering av skipsopphugging er omtalt senere i årsmeldingen.

I 2021 har Etikkrådet satt i gang undersøkelser av to områder der risikoen for miljøskade er stor, og som kan involvere mange selskaper i fondet. Ett av dem gjelder skade på verneområder. Rådet har i flere år vurdert selskaper med virksomhet som kan skade områder som står på UNESCOs verdensarvliste. Dette er områder som er ansett for å ha enestående og uerstattelige naturverdier, og Etikkrådet har anbefalt å utelukke flere selskaper på dette grunnlaget. Rådet satte i 2021 ut et oppdrag om å identifisere selskaper i fondet der det kan være risiko for at virksomheten skader andre internasjonalt viktige verneområder eller områder med spesielt viktig naturmangfold. Ikke overraskende er de største risikoene knyttet til gruvedrift, landbruksproduksjon, energiproduksjon og infrastrukturprosjekter. Rundt 80 selskaper er identifisert i studien. Vurderingen av disse selskapene vil fortsette i 2022.

Etikkrådet har videre satt i gang en systematisk gjennomgang av gruveselskapene i fondet med sikte på å identifisere særlig forurensende virksomhet. Miljøproblemene er i første rekke knyttet til avfallsdeponering og avrenning fra deponier, samt utslipp fra opprydning. Det er om lag 300 selskaper i SPU som enten er rene gruveselskaper eller integrerte metallprodusenter med noe gruvedrift. Selskapene er gjennomgått og sortert etter hvor de har sin virksomhet. Selskaper som har virksomhet i områder hvor håndhevelsen av miljølovgivning anses som svak, vil bli nærmere utredet. Utredningen blir delt opp i flere delstudier. Det er så langt satt ut et konsulentoppdrag for å kartlegge miljøforhold ved gullgruveselskaper. Det er i alt 58 slike i fondet, og det kan være aktuelt å undersøke halvparten nærmere.

Klimakriteriet

Klimakriteriet skiller seg ganske mye fra de andre kriteriene i retningslinjene ved at det ikke finnes etablerte normer som enkeltsekskapers virksomhet kan holdes opp mot. Videre fastlegger kriteriet at selskaper skal vurderes på et aggregert selskapsnivå. For de andre kriteriene vurderer Etikkrådet normalt om

normbrudd i en enkelt del av et selskaps virksomhet er så alvorlige at selskapet bør utelukkes fra fondet. For klimakriteriet er det behov for å sammenlikne et stort antall selskaper for å komme frem til hvilke selskaper som har utslipp som kan karakteriseres som grovt uetiske. Vurderinger av selskaper etter klimakriteriet er derfor særlig ressurskrevende. Kriteriet skiller seg også fra de øvrige atferdskriteriene ved at det i klimasakene normalt bare er selskapet selv som har informasjonen vi trenger.

Regjeringen har i sitt program sagt at SPU skal legge til grunn et langsiktig mål om nullutslipp fra selskapene fondet er investert i. Hva som konkret ligger i dette, er foreløpig ikke klart, men det er åpenbart at et slikt grep kan påvirke både sammensetningen av fondet og prioriteringen av fondets eierskapsarbeid.

Finansdepartementet har bedt Etikkrådet gjøre rede for sine erfaringer med implementeringen av klimakriteriet. Vårt svar, som er inkludert i denne årsmeldingen, er basert på både rådets erfaringer til nå og en vurdering av utviklingen framover. Det følgende summerer opp Etikkrådets vurderinger: Regjeringens mål for SPUs klimaprofil, oppmerksomheten rundt menneskeskapte klimaendringer, verdens syn på selskapenes ansvar for dette og rapporterings- og kartleggingssystemer for å dokumentere selskapenes rolle i en klimasammenheng er svært endret siden 2016 da klimakriteriet trådte i kraft. Endringene er så store at Etikkrådet mener at innretningen og organiseringen av arbeidet med klimakriteriet bør vurderes på nytt.

Etikkrådet legger til grunn at et mål om klimanøytralitet for fondet trolig vil føre til betydelige endringer i SPUs klimaprofil over tid, både ved at selskaper endrer atferd, og ved at porteføljen endrer sammensetning. Det er ikke gitt at de «knaggene» som er etablert i dag, bør være grunnlaget for utelukkelse dersom en arbeider med en slik langsiktig målsetning. Klimakriteriet bør kunne formuleres med sikte på å spille inn i denne prosessen.

Videre vil en slik endring i investeringsmandatet kreve en ytterligere oppbygging av aktivitet og kompetanse i Norges Bank. På grunn av innretningen av klimakriteriet vil Etikkrådet og Norges Bank da i enda større grad enn nå etterspørre informasjon fra de samme selskapene og innlede dialog med selskapene om de samme spørsmålene. Dette vil være lite effektiv ressursbruk, og heller ikke være egnet til å inngi tillit hos selskapene.

Etikkrådet mener derfor at Finansdepartementet bør vurdere løsninger for å gi Norges Bank et ansvar på klimaområdet som også inkluderer vurderinger av selskaper etter klimakriteriet. I dag kan Norges Bank utelukke selskaper etter kullkriteriet uten tilrådning fra Etikkrådet. Det gis likevel en kortfattet begrunnelse for at selskaper utelukkes eller settes til observasjon. Etter denne ordningen er ansvaret for kullkriteriet i prinsippet delt mellom Norges Bank og Etikkrådet, men hovedansvaret for gjennomføringen ligger på Norges Bank. Etikkrådet kan allikevel på eget initiativ tilrå utelukkelse eller observasjon etter kriteriet. En slik ordning bør også kunne fungere for klimakriteriet.

Bruk av truede dyr i tradisjonell kinesisk medisin

«As extinction spreads, some of the lost forms prove to be keystone species, whose disappearance brings down other species and triggers a ripple effect. The loss of a keystone species is like a drill accidentally striking a power line. It causes lights to go out all over.»

E.O. Wilson, *The Diversity of Life* (1992).

Ifølge FNs naturpanel er tap av naturmangfold en like stor trussel mot verden som klimaendringene, samtidig som naturmangfoldet i seg selv er et av de viktigste redskapene til å bremse dem. Naturpanelet anslo i sin rapport fra 2019 at én million av åtte millioner arter er truet, og at mange står i fare for å forsvinne i løpet av de neste tiårene. *The International Union for Conservation of Nature* (IUCN) oppgir at 28 prosent av alle arter de har vurdert, er truet og at faren for utryddelse akselererer.

Med dette som bakteppe startet Etikkrådet i 2020 opp arbeidet med et nytt tema – bruk av globalt truede dyrearter i produksjonen av tradisjonell kinesisk medisin (TCM). Dette er arter som IUCN har vurdert som kritisk truet, truet eller sårbare,⁷ eller som står på CITES' liste over arter som det ikke er tillatt å drive internasjonal handel med.⁸ Alle disse artene er truet av global utryddelse.

TCM omfatter mange typer behandlinger som akupunktur, massasje, bruk av urtemedisiner og medisiner som inneholder ingredienser basert på kroppsdeler fra ville dyr. Dette kan være skjellene fra pangolin, horn fra saigaantiloper eller knokler fra tigre og leoparder. Selv om dyredeler utgjør en liten andel av de ingrediensene som brukes i TCM, vil den økende etterspørselen etter TCM kunne bidra til at arter går tapt. For pangolinene, som ofte blir omtalt som verdens «*most trafficked mammal*», er TCM den største trusselen. Selv om internasjonal handel med dyredeler og levende, fredede dyr er forbudt, er den i sterk vekst, blant annet fordi markedet for TCM produkter er i vekst, ifølge *UN Office on Drugs and Crime* (UNODC).

Det er ikke forbudt å bruke kroppsdeler fra truede dyr i medisinproduksjon i Kina hvis ingrediensene kommer fra lovlig lagre. Kinesiske myndigheter etablerte for mange år siden lagre av kroppsdeler fra enkelte truede dyrearter, men det finnes ikke oppdatert informasjon om hvor store de offentlige lagrene er, hvordan de blir fylt opp, hvor dyredelene kommer fra, eller hvilke mengder som er brukt så langt. Ifølge UNODC er det indikasjoner på at etterspørselen i økende grad dekkes av ulovlig handel.

Det er mange kinesiske farmasiselskaper i fondet, men ikke alle produserer TCM. Ved hjelp av konsulenter kartla Etikkrådet først hvilke truede arter som inngår i produksjonen av TCM, for deretter å identifisere produkter som inneholder slike ingredienser. Kartleggingen av hvilke arter som brukes i TCM, er basert på ulike utgaver av *The Pharmacopoeia of the People's Republic of China*⁹ som er et kompendium over blant annet offisielt godkjente TCM ingredienser, samt en oversikt fra *State Forestry Administration* fra 2004, som beskriver hvilke arter som er ansett som medisinske, og som er fredet i Kina.

Selskapene ble identifisert gjennom informasjon som de selv publiserer. Selskaper som produserer slike produkter, markedsfører produktene på sine nettsider der også ingredienslisten oppgis. Alle disse selskapene ble kontaktet og anmodet om informasjon om sin bruk av truede dyr i medisinproduksjon. De fleste selskapene svarte, men opplyste lite om sin bruk av truede dyr og understreket at deres praksis var lovlig. Bare ett selskap opplyste at det ville slutte å bruke slike ingredienser. Arbeidet med dette selskapet ble avsluttet etter at det hadde tatt ned nettsidene for de aktuelle TCM-produktene.

Så langt er fem farmasiselskaper blitt utelukket fra fondet. Mangelen på informasjon gjør det ikke mulig å kvantifisere det enkelte selskapets bidrag til miljøskade. Når det verken er kjent hvor mye et selskap bruker av truede arter, hvor dyredelene opprinnelig kommer fra, hvilke lagre av dyredeler som finnes, eller hvordan lagrene eventuelt fylles opp, mener rådet at spørsmålet om selskapenes medvirkning må dreie seg om hvorvidt truede dyrearter inngår i selskapenes produksjon eller ikke. Så lenge selskapene ikke kan vise til en konkret målsetting om å slutte å bruke kroppsdeler fra truede arter i sin produksjon og en tidsplan for når bruken av slike arter skal opphøre, legger Etikkrådet til grunn at det foreligger en uakseptabel risiko for at selskapene medvirker til alvorlig miljøskade etter de etiske retningslinjene.

7 IUCN 2020. The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2020-2. <https://www.iucnredlist.org>.

8 Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), spesielt vedlegg 1.

9 Med formuleringer menes TCM behandlinger kombinert med standardiserte mengder av spesifikke ingredienser slik de er definert i standarder fra myndighetene. En del i *the Pharmacopoeia of the People's Republic of China* omhandler slike standarder for et stort antall TCM formuleringer, der noen av formuleringene inneholder kroppsdeler fra truede arter.

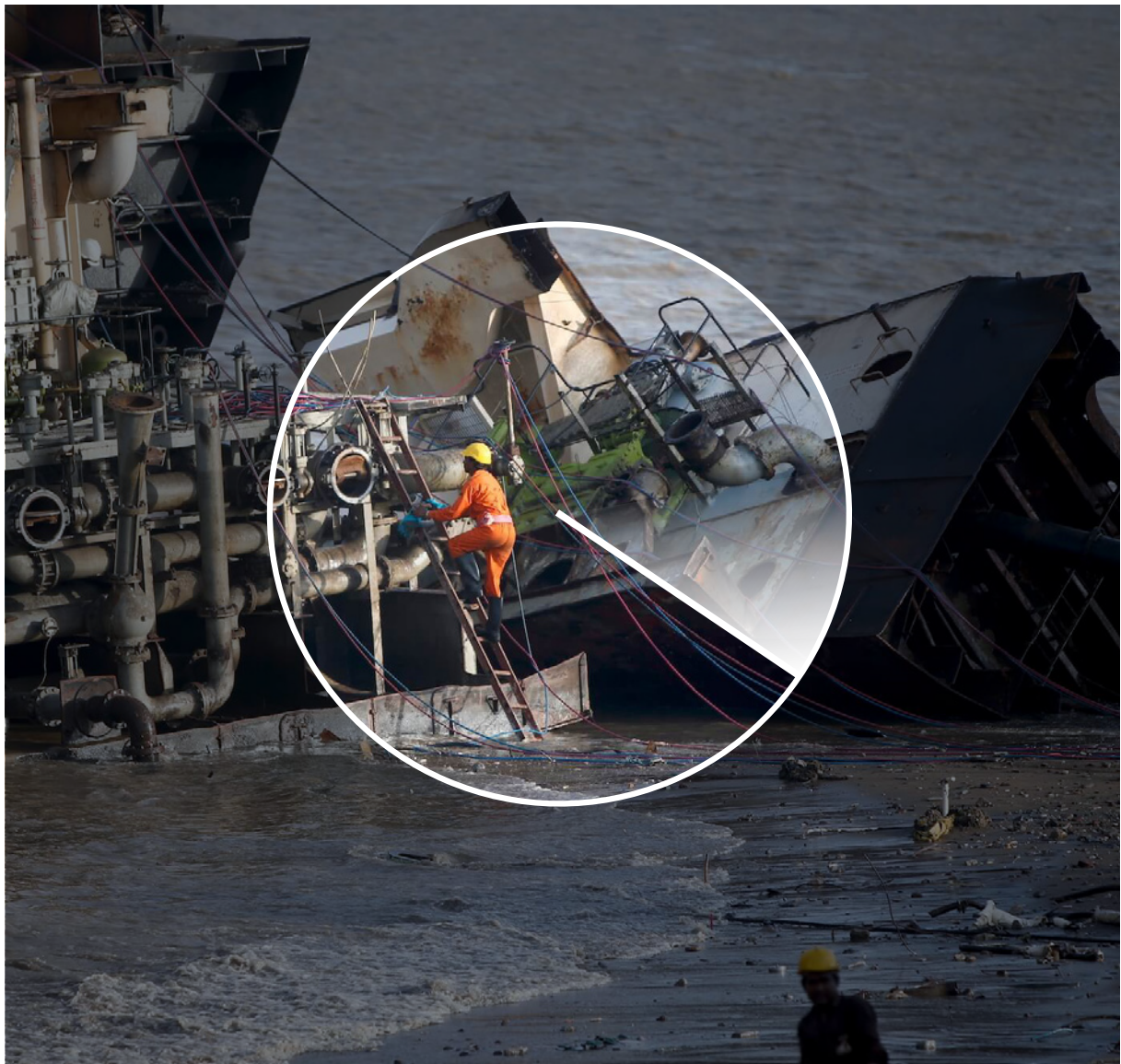

Foto: NGO Shipbreaking Platform

Skipsopphugging i Bangladesh, Pakistan og India

Store skip har gjerne en brukstid på 20–30 år. Etter dette ligger restverdien av skipet i skrapmetallet (hovedsakelig stål) som kan gjenvinnes etter opphugging.

Årlig hugges 800-1200 store skip i verden. Bangladesh, Pakistan og India dominerer markedet for skipsopphugging. Til sammen rundt 80 prosent av verdens skip hugges i disse tre landene, målt i tonnasje.

Etikkrådet har siden 2017 utredet selskaper som avhender skip til såkalt *beaching*, som betegner opphugging av kondemnerte skip på strender. Problemet med denne huggemetoden er miljøforurensningen og de dårlige arbeidsforholdene denne metoden for skipsopphugging medfører. *Beaching* foregår i Bangladesh, Pakistan og India. Etikkrådet er ikke kjent med at det er selskaper i fondet som deltar direkte i opphuggingen. Forbindelsen til SPU oppstår når selskaper i fondets portefølje avhender sine utrangerte skip til *beaching*.

Etter anbefaling fra Etikkrådet har fire selskaper blitt utelukket fra SPU på grunn av *beaching* i Bangladesh og Pakistan. Ett selskap er i tillegg satt til observasjon. Selskapene ble utelukket etter både menneskerettighets- og miljøkriteriet i retningslinjene. Etikkrådet anså at terskelen for utelukkelse var overskredet for begge.

I Bangladesh og Pakistan er arbeidsforholdene ved skipsopphuggingen gjennomgående svært dårlige. I vurderingen av arbeidsforholdene har Etikkrådet vist til de pågående, utallige og grove bruddene på ILO-konvensjonene som har som formål å etablere minimumsstandarder for å sikre liv og helse i arbeidslivet. Rådet la til grunn at de rapporterte forholdene i Bangladesh og Pakistan viste en nærmest total mangel på overholdelse av konvensjoner og praktisering av minimumsstandarder. Dette resulterer i et stort omfang av ulykker og helseskader.

Det er videre rapportert om omfattende og alvorlig miljøskade som følge av skipsopphuggingen i Bangladesh og Pakistan. Et kjennetegn ved *beaching* slik det praktiseres der, er manglende faste installasjoner og infrastruktur ved huggestedene. Fordi skipene står i løs sand og mudder under opphuggingen, kommer man i liten grad til med kraner eller tunge maskiner. Dette påvirker både miljø- og arbeidsforholdene ved opphuggingen. Skipene hugges opp ved at deler skjæres løs og faller til bakken i tidevannssonen. Disse trekkes eller bæres manuelt på land, hvor de kuttes i mindre deler og selges som skrap. Ved opphugging uten noen form for faste installasjoner vil mange miljøskadelige stoffer gå ut i naturen, ettersom det ikke er mulig å samle opp avfall og forurensning som havner i sanden og senere føres ut av tidevannet.

Det er allment kjent i shippingbransjen at miljø- og arbeidsforholdene ved skipsopphugging i Pakistan og Bangladesh er svært dårlige. Etikkrådet har lagt til grunn at rederiselskaper som avhender et skip til opphugging der, vil være kjent med forholdene det skjer under. Når huggevirksomhet kan drives til lav kostnad der, er det ikke minst fordi det brukes minimalt med ressurser for å sikre arbeidsforhold og hindre miljøskade. At skip likevel sendes dit til opphugging, følger av et aktivt valg selskapet som eide skipet, har tatt for å maksimere sin fortjeneste. Etikkrådets syn har derfor vært at rederiselskapene må bære et selvstendig ansvar for forholdene som opphuggingen skjer under. Det finnes sikrere måter å hugge opp utrangerte skip, men disse koster selskapene mer.

Når det gjelder forholdene ved opphuggingen i Bangladesh og Pakistan, er ikke disse undersøkt spesifikt for hvert aktuelt selskap i SPU. Etikkrådet konstaterte i 2017 at det ingen steder der foregikk skipsopphugging på en akseptabel måte. Etikkrådet vil derfor anbefale at alle selskaper som nå avhender skip til opphugging i disse landene, blir utelukket fra fondet.

Erfaringen viser at forholdene i India ikke kan vurderes på samme måte. Her er det for stor variasjon i praksis mellom ulike huggeverft til at den for Etikkrådets vurderinger kan anses som lik. Etikkrådet har derfor inngått en rammeavtale med et konsultantselskap med stedlige representanter i Alang, India, som kan kartlegge forholdene ved de enkelte huggeverft. I 2021 har flere huggeverft i Alang vært undersøkt. Erfaringen så langt viser en stor variasjon mellom verftene med hensyn til miljø- og arbeidsforhold. Videre har det utviklet seg en praksis hvor anerkjente klasseselskaper for skip utsteder sertifikater til huggeverft i Alang om at disse opererer i samsvar med Hong Kong-konvensjonen, såkalte *Statement of Compliance with the Hong Kong Convention*. Etikkrådets undersøkelser viser at de fleste av verftene som kan vise til slike sertifikater, likevel ikke er teknisk utstyrt i samsvar med Den internasjonale sjøfartsorganisasjonens (IMO) tekniske retningslinjer som konvensjonen viser til, blant annet fordi opphuggingen ikke foregår på et fast dekke og med drenering og oppsamling av farlig avfall. At huggeverft kan vise til *Statement of Compliance with the Hong Kong Convention* er etter

Etikkrådets oppfatning ikke i seg selv tilstrekkelig for å sikre at opphuggingen foregår på en akseptabel måte. Etikkrådet vil i 2022 fortsette arbeidet med utredning og vurdering av selskaper som avhender utrangerte skip til opphugging i Bangladesh, Pakistan og India.

Grov korrupsjon og annen grov økonomisk kriminalitet

I forbindelse med endringen av de etiske retningslinjene høsten 2021 ble kriteriet «grov korrupsjon» utvidet til «grov korrupsjon eller annen grov økonomisk kriminalitet.» I den nye § 4 g heter det nå: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttet for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon eller annen grov økonomisk kriminalitet.»

Utover det ordinære arbeidet under korrupsjonskriteriet har det i 2021 gått med en del tid til å forberede inkluderingen av annen grov økonomisk kriminalitet som en del av kriteriet.

I 2021 har Etikkrådet anbefalt å sette to selskaper til observasjon på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapene bidrar til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon. Etikkrådet anbefaler oftere observasjon i korrupsjonssaker enn i andre saker. Dette skyldes at normbruddene som regel ligger noe tilbake i tid når de blir offentlig kjent, samtidig som selskaper som blir involvert i korrupsjon, ofte vil iverksette endringer som gjør at det blir tvil om utviklingen fremover i tid.

I mars satte Norges Bank det tyske industriselskapet Thyssenkrupp AG til eierskapsutøvelse etter en tilrådning om observasjon fra Etikkrådet av desember 2020. Norges Bank har ansvaret for å følge opp selskaper gjennom eierskapsutøvelse, mens Etikkrådet følger opp selskaper som står til observasjon.

Thyssenkrupp kan knyttes til korrupsjonsanklager eller -mistanker i totalt åtte land over et tidsrom på mer enn tyve år. Etikkrådets gjennomgang av selskapets antikorrupsjonssystemer ga inntrykk av at Thyssenkrupp hadde gjort mye for å få et helhetlig og effektivt apparat på plass. Samtidig merket rådet seg at det i en konkret korrupsjonssak var betydelig avvik mellom hva selskapet selv hadde opplyst, og den informasjonen rådet hadde hentet inn fra andre kilder. Rådet mente også at Thyssenkrupp ikke hadde etablert betryggende sikkerhet for at selskapet alltid vil være i stand til å håndtere korrupsjonsrisikoen knyttet til bruk av tredjeparter i tilstrekkelig grad.

I juli ble det sør-koreanske entreprenørselskapet Hyundai Engineering & Construction Co Ltd (HDEC) satt til observasjon. HDEC kan knyttes til korrupsjonsanklager eller -mistanker i tre land i tidsrommet 2008–2018. I tillegg har HDEC vært involvert i 13 forskjellige budriggingssaker i perioden 2005–2013. Etter Etikkrådets syn hadde selskapet tatt for lett på de forskjellige anklagene. Rådets gjennomgang av selskapets systemer og rutiner for å forebygge og avdekke korrupsjon ga videre inntrykk av at det er mye som gjenstår å utvikle og implementere, men selskapet ga samtidig uttrykk for ambisjoner om å øke sin innsats for å sikre etterlevelse etter regelverk som gjelder forebygging av økonomisk kriminalitet.

Rett før årsskiftet besluttet Norges Bank at den kanadiske privatflyprodusenten Bombardier Inc skulle settes til observasjon, og beslutningen ble offentliggjort i mars 2022. Bombardier eller selskapets datterselskap kan knyttes til korrupsjonsanklager eller -mistanker i seks land over et tidsrom på mer enn ti år. Etikkrådets gjennomgang av selskapets systemer og rutiner for å forebygge og avdekke korrupsjon ga inntrykk av at en del elementer er på plass, men avviket mellom hva selskapet selv har opplyst, og den informasjonen rådet har hentet inn fra andre kilder, gjorde at Etikkrådet stilte spørsmål ved hvor effektivt selskapet håndterer tredjeparts risiko og varsler om mulige uregelmessigheter. Ettersom Bombardier i 2021 solgte ut den delen av virksomheten som de fleste av anklagene og mistankene knyttet seg til (transportdivisjonen), mente rådet likevel det var grunnlag for å observere utviklingen fremover i tid.

I 2021 har rådet også videreført observasjonen av det italienske forsvarsselskapet Leonardo som har vært under observasjon siden 2017.

Etikkrådet følger løpende med på korrupsjonsanklager som er knyttet til selskaper fondet er investert i. De alvorligste anklagene som fanges opp gjennom porteføljeovervåkingen, utredes. I tillegg til de to tilrådningene som ble avgitt i løpet av året, har rådet hatt spesielt fokus på to selskaper innenfor henholdsvis industriservice og oljeservice. Videre er gjennomgangen av statskontrollerte olje- og gass-selskaper som ble påbegynt i 2020, avsluttet. For ett av disse selskapene vil arbeidet fortsette i 2022.

Tilnærmingsmåten i korrupsjonssaker

Basert på erfaringene med korrupsjonssaker siden Etikkrådet startet sin virksomhet i 2005, hadde rådet i 2012 en gjennomgang av dette arbeidet som blant annet resulterte i et skarpere fokus på risiko og en mindre vektlegging av rettslige prosesser enn tidligere. I forbindelse med Etikktutvalgets utredning, og i lys av at det hadde gått nesten ti år siden forrige gang man hadde vurdert tilnærmingsmåten i korrupsjonssaker, besluttet rådet i 2021 å gjennomgå arbeidet med dette kriteriet på nytt.

Rådet gikk gjennom sentrale føringer fra lover, regler og forarbeider, arbeidsmetodikken i korrupsjonssaker, selskapenes ansvar for å dokumentere sitt antikorrupsjonsarbeid, vekting av forskjellige typer risiko, utformingen av selve tilrådningssteksten og rådets informasjonsgrunnlag i de enkelte sakene.

Forarbeidene til retningslinjene for observasjon og utelukkelse gir viktige føringer for Etikkrådets arbeid.¹⁰ Spesielt gjelder dette Etikktvalgets utredning og den videre behandlingen av denne. Forarbeidene gjør det blant annet klart at Etikkrådet ikke vurderer straffeansvar, og at rådet derfor ikke behøver å finne det bevist at et selskap er ansvarlig for en ulovlig praksis. Det er korrupsjonsrisikoen fremover som er Etikkrådets vurderingstema. Rådet vurderer denne risikoen blant annet basert på informasjon om selskapets tidligere handlinger og hva selskapet gjør for å forhindre tilsvarende handlinger i fremtiden.

Etikkrådet tar likevel alltid utgangspunkt i anklager eller mistanker om korrupsjon når rådet beslutter å vurdere et selskap. I en del korrupsjonssaker er det mulig å finne informasjon om anklager i rettsdokumenter, men ikke alltid. Slike dokumenter kan også være vanskelige å få tilgang til og krevende å analysere. Medieartikler – både rapporter fra selve rettsprosessene og graveartikler som frembringer informasjon om korrupsjonsanklagene uavhengig av eventuelle strafferettslige etterforskninger – er også en viktig kilde. Det sentrale for rådet er at man har tilstrekkelig og troverdig dokumentasjon på at selskapet kan knyttes til handlinger som kvalifiserer som korrupsjon, eller som innebærer høy risiko for korrupsjon, uavhengig av om denne dokumentasjonen kommer fra dommer eller andre troverdige kilder. I tillegg til informasjon fra rettsdokumenter og medieartikler trekker rådet også på andre relevante kilder slik som Verdensbanken, andre offentlige myndigheter, sivilsamfunnsorganisasjoner m.m. der slike kilder finnes.

Når det gjelder fremtidig korrupsjonsrisiko, er selskapets antikorrupsjons-/etterlevelsessystemer det mest sentrale momentet for Etikkrådets vurdering. Selskapets antikorrupsjonssystemer holdes opp mot sentrale prinsipper i internasjonale retningslinjer og standarder for slike systemer. Etikkrådet legger også betydelig vekt på selskapets virksomhetsstyring og forretningsstruktur og eventuelle endringer som har skjedd etter at selskapet har blitt involvert i korrupsjonsanklager.

Ettersom korrupsjon er straffbart, påpekte Etikktvalget at selskaper legger stor innsats i å hemmeligholde eventuell korrumpert aktivitet, og anbefalte at kravene til sannsynliggjøring av nye korrupsjonshandlinger bør være mindre strenge ved fremtidige vurderinger av utelukkelse. Dette sluttet Stortinget seg til. I den forbindelse har Etikkrådet også vurdert på nytt hva slags forventninger rådet skal ha til selskapets bidrag til å opplyse saken. Også for fremtiden legger rådet til grunn at selskapet må godtgjøre at det arbeider effektivt med å forebygge korrupsjon dersom Etikkrådet skal anse risikoen for fondet som akseptabel. Hvis et selskap ikke kan dokumentere at det følger sine retningslinjer i praksis på sentrale områder, vil andre risikomomenter og informasjon fra andre kilder kunne bli tillagt større vekt i rådets vurdering.

Når det gjelder andre risikoelementer enn selskapets eget antikorrupsjonsarbeid, synes det klart at graden av etterforskning, påtale og fellende dommer i korrupsjonssaker både i landene hvor selskapene er hjemmehørende, og hvor de har sin virksomhet, vil kunne påvirke selskapenes risikotoleranse. Dette gjelder også graden av åpenhet og informasjonstilgang mer generelt i de aktuelle landene. Etikktvalget åpner for en tyngre vekting av slik informasjon – fra indekser og andre relevante kilder – men gjør det samtidig klart at dette ikke kan brukes som selvstendig grunnlag for utelukkelse eller observasjon. Det må brukes som et supplement til den informasjonen som Etikkrådet henter inn knyttet til det enkelte selskap.

10 Se hhv. NOU 2003: 22: *Forvaltning for fremtiden. Forslag til etiske retningslinjer for Statens petroleumsfond*, <https://www.regjeringen.no/contentassets/d8124659de12416dbe2a942b5461be93/no/pdfs/nou200320030022000dddpdfs.pdf> («Graverutvalget»); og NOU 2020: 7: *Verdier og ansvar. Det etiske rammeverket for Statens pensjonsfond utland*, <https://www.regjeringen.no/contentassets/86dac65c22384dda9584dc2b1a052a91/no/pdfs/nou2020200007000dddpdfs.pdf> («Etikktvalget»).

Annen grov økonomisk kriminalitet

Arbeidet knyttet til utvidelsen av korrupsjonskriteriet til også å gjelde annen grov økonomisk kriminalitet har i første rekke gått ut på å klargjøre hva som ligger i dette begrepet, samt vurdere en hensiktsmessig prioritering og metodisk tilnærming. Rådet har også rekruttert en ny medarbeider som skal arbeide med denne problemstillingen.

I utgangspunktet omfatter økonomisk kriminalitet et bredt spekter av kriminalitetsområder i tillegg til korrupsjon, blant annet bedrageri, hvitvasking, konkurskriminalitet, regnskapskriminalitet, skattekriminalitet, ulovlig samarbeid, underslag, verdipapirkriminalitet og økonomisk utroskap. Gitt omfanget og kompleksiteten knyttet til alle de forskjellige formene for økonomisk kriminalitet, vil rådet i startfasen bygge opp kompetansen innenfor mer avgrensede områder, og så utvide fokuset til å omfatte flere kriminalitetsformer etter hvert.

Forarbeidene til de nye retningslinjene nevner eksplisitt hvitvasking og skatteunndragelse i diskusjonen av utvidelsen av korrupsjonskriteriet. Etikkrådets egen statistikk viser også at disse er blant de kriminalitetsformene som kan knyttes til flest selskaper i fondet. Hvitvasking og skattekriminalitet kan dermed være naturlige startpunkter for oppbygging av kompetanse på økokrimområdet.

Etikkutvalget påpekte at det kan finnes «enkeltilfeller der selskaper har vært involvert i ulike former for grov økonomisk kriminalitet som samlet sett kan etablere et handlingsmønster som gjør risikoen for ny økonomisk kriminalitet uakseptabel.»¹¹ Dette stemmer også overens med rådets egne erfaringer. Etter rådets vurdering bør det være en kumulativ tilnærming når det vurderes om selskapets tidligere normbrudd er over terskelen for det uakseptable. En slik praksis har rådet allerede skapt en viss presedens for gjennom HDEC-tilrådningsen, som la vekt på ulovlig samarbeid (budrigging) i tillegg til de rene korrupsjonssakene som selskapet også kunne knyttes til.

Etikkutvalget har for saker med utspring i annen grov økonomisk kriminalitet lagt opp til en utredningsprosess som tilsvarer dagens praksis i korrupsjonssaker. Så langt det er mulig og hensiktsmessig, vil rådet tilstrebe å legge dette til grunn. Arbeidet må likevel utvikles etter hvert som man vinner erfaring. Det er også viktig at Etikkrådet og Norges Bank har en felles forståelse for anvendelsen av kriteriet, og vi vil derfor informere banken løpende etter hvert som arbeidet med kriteriet tar form.

11 NOU 2020: 7, s. 198.

Brev sendt til Finansdepartementet 14.12.2021
Statens pensjonsfond utland – Evaluering av klimakriteriet

Brev: Evaluering av klimakriteriet

Finansdepartementet har satt i gang et arbeid for å styrke kunnskapsgrunnlaget for hvordan klimarisiko bør håndteres i forvaltningen av Statens pensjonsfond utland (SPU). I den forbindelse har departementet blant annet bedt en ekspertgruppe se på betydningen av finansiell klimarisiko og klimarelaterte investeringsmuligheter for et fond som SPU. Ekspertgruppens rapport «Klimarisiko og oljefondet» ble lagt fram i tredje kvartal 2021. Departementet har varslet at en vil komme tilbake med vurderinger av klima og klimarisiko i forvaltningen av SPU i fondsmeldingen 2022. I fondsmeldingen vil det også gjøres rede for erfaringene med både kull- og klimakriteriet i retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra SPU. I den forbindelse har departementet bedt Etikkrådet gjøre rede for sine erfaringer med praktiseringen av klimakriteriet.

Klimakriteriet ble innført i 2016, og i fondsmeldingen 2019 ble enkelte uklarheter i premissene for kriteriet presisert. Etikkrådet har, i tråd med forventningene beskrevet blant annet i Meld. St. 21 (2014-2015), gjennomgått fondets investeringer i flere av bransjene som har store utslipp av klimagasser. Etikkrådet har etter presiseringene i 2019 avgitt til sammen fire tilrådninger som førte til utelukkelse av selskap som har størsteparten av sin aktivitet i oljesand. Etikkrådet har i sine vurderinger lagt vekt på om selskapene har store klimagassutslipp, både absolutt og relativt til selskap som produserer tilsvarende vare. Videre har Etikkrådet lagt vekt på om selskapene har troverdige planer for å bringe utslippene ned til bransjegjennomsnittet innen rimelig tid, og til sist om de er underlagt EUs klimareguleringssystem eller andre tilsvarende stramme systemer.

Etikkrådet oppfatter det slik at klimakriteriet har hatt stor betydning for utviklingen av tenkningen rundt selskapenes og fondets ansvar på klimaområdet, og fondets behov for å håndtere klimarisiko. Utviklingen har de siste årene gått i retning av at Norges Bank i større grad enn tidligere håndterer klimarelaterte problemstillinger gjennom eierskapsutøvelse eller risikobaserte nedsalg. Ofte fokuserer Norges Bank og Etikkrådet på de samme selskapene. Situasjonen er at Etikkrådet har brukt betydelige ressurser på å utrede selskaper etter klimakriteriet uten at det har ført til et tilsvarende omfang av tilrådninger om utelukkelse eller observasjon av selskaper. Etikkrådet mener derfor at det er grunn til å vurdere innretningen og organiseringen av arbeidet med klimakriteriet på nytt.

De etiske retningslinjene og klimakriteriet

I NOU 2003:22 «Forvaltning for fremtiden» (Graverutvalget) ble forslaget til de opprinnelige kriteriene for utelukkelse lagt frem. Det ble understreket at grunnlaget for kriteriene var at grovt uetisk atferd kunne føre til utelukkelse, og at det måtte være en overlappende konsensus i befolkningen om innholdet i kriteriene. Det skulle således være en felles forståelse og aksept av hva som kan føre til utelukkelse. I det videre arbeidet med disse kriteriene er det fra Etikkrådets side lagt betydelig vekt på å bruke internasjonalt aksepterte normer og konvensjoner til å underbygge rådets tilrådninger.

Som for de andre kriteriene ble det for klimakriteriet lagt til grunn at bare grovt uetisk atferd skulle føre til utelukkelse fra fondet. Samtidig fantes ikke internasjonalt anerkjente og allment aksepterte normer for selskapers klimaattferd. Det fantes heller ingen overlappende konsensus i befolkningen som tilsier at relativt normal industriell virksomhet er grovt uetisk og dermed skal utelukkes fra fondet, selv om virksomheten også medfører klimautslipp.

Innretningen på klimakriteriet skilte seg ellers fra de andre kriteriene ved at selskapene skulle vurderes på aggregert nivå. For de andre kriteriene er ikke dette eksplisitt angitt i retningslinjene, men praksis har vært at et selskap kan utelukkes på grunnlag av grove normbrudd i en enkelt del av virksomheten. Gode og dårlige konsekvenser av et selskaps virksomhet motregnes altså normalt ikke.

Et annet særtrekk ved klimakriteriet er at nesten all informasjon må komme fra selskapene som vurderes. Utgangspunktet for saker som vurderes etter andre kriterier, er normalt en kritikkverdig hendelse eller et forhold som det finnes offentlig informasjon om, eller som lar seg undersøke uten at selskapet bidrar med alle relevante opplysninger.

Internasjonale klimaavtaler som rettesnor for selskapers virksomhet

Parisavtalen er en internasjonal avtale om klima under Klimakonvensjonen. Den regulerer i noen grad staters totale klimagassutslipp, men åpner også for betydelige forskjeller mellom ulike stater, der statene i realiteten selv skal bestemme hvor mye de skal redusere sine utslipp. Parisavtalen legger også til rette for at de enkelte statene internt kan fordele byrdene ved utslippskutt ulikt mellom ulike utslippskilder og bransjer og slik gjøre ulike strategiske valg. Det ligger derfor ikke noen samlende standard eller norm til grunn for vurdering av selskapenes adferd. Bransjer og selskaper som enkelte stater ønsker store utslippskutt i, kan i andre stater få lettelser fordi staten ønsker at de skal ekspandere i produksjon og utslipp. Det er altså ikke i tråd med Parisavtalen at alle bransjer og alle selskaper skal kutte like mye. Tvert imot kan det være i tråd med Parisavtalen at for eksempel sol- og vindkraftprodusenter øker sine utslipp, om nødvendig også per produsert kilowattime, om det samtidig fører til betydelig høyere kutt i kullkraftindustrien.

Det ligger også i Klimakonvensjonens og Parisavtalens natur at de internasjonale avtalene vil endre seg over tid. I tiden framover vil dette kunne skape utfordringer for anvendelsen av kriteriet slik det nå er utformet og avgrenset.

Dette er forhold som bidrar til å gjøre det utfordrende for Etikkrådet å utlede en norm for hva som gjør en virksomhets utslipp grovt uetisk.

Etikkrådets bransjegenomganger

Etikkrådet har vurdert selskaper i flere av bransjene med størst klimagassutslipp, som produksjon av olje, stål og sement, og i noen grad internasjonal shipping. For alle disse bransjene har vi også anskaffet bransjeanalyser og vurderinger fra konsulenter med betydelig kunnskap på feltet. Utfordringene er gjennomgående de samme: Det er vanskelig å framskaffe data som er dekkende for selskapets virksomhet og godt sammenliknbare mellom selskaper.

En kan eksempelvis sammenlikne utslipp per produsert tonn fra to ulike stålverk, men om de bruker ulike råvarer i ulike prosesser og produserer ulike kvaliteter stål basert på energitilførsel fra ulike kilder, blir det betydelig mer komplisert. Selv om en kanskje kan finne at ett av selskapene

tilsynelatende systematisk er bedre enn det andre til å bruke nyeste og mest klimavennlige teknologi, gjør fraværet av adferdsmessige normer det likevel vanskelig å avgjøre hva som uansett er uakseptabelt. Mangelen på normer kan også gjøre at fokus for Etikkrådets undersøkelser blir selskaper som kan sammenliknes, heller enn de potensielt «verste» selskapene.

En annen erfaring har vært at Etikkrådet og Norges Bank i en viss grad har fokusert på de samme bransjene. Dette er å forvente hvis det er selskapenes bidrag til klimaendringene som både eierskapsarbeidet og utelukkelsene skal håndtere. Da vil begge institusjoner fokusere på store utslipp, og utslipp som er unødvendig store. En synliggjøring av dette er at flere selskaper Etikkrådet har arbeidet med, har gått ut av fondet før Etikkrådet har slutført sin vurdering. Samtidig er klimarisiko årsaken Norges Bank har oppgitt for mange risikobaserte nedslag.

Mulige endringer i fondets håndtering av klimarisiko

Regjeringen har i sitt program sagt at SPU skal legge til grunn et langsiktig mål om nullutslipp fra selskapene fondet har investert i.

Ekspertgruppen som ga råd om håndtering av risiko knyttet til klimaendringer og det grønne skiftet i forvaltningen av SPU, slår fast at klimarisiko er en relevant og potensielt vesentlig risiko for fondet. Ekspertgruppen mener at eierskapsutøvelse bør være det sentrale virkemiddelet for å håndtere klimarisiko og peker blant annet på at det er utviklet et rammeverk for selskapsrapportering om klimarelatert risiko som favner stadig bredere.

Et slikt fokus på blant annet eierskapsutøvelse, klimarisiko og rapportering vil gjøre det lettere for Norges Bank å etablere dialog med og eventuelt gjennomføre nedslag av selskap med avvikende klimaattferd.

EUs arbeid med bærekraftig finans

I EU arbeides det nå videre med en taksonomi for økonomisk aktivitet, som er beskrevet som EUs grunnmur i handlingsplanen for bærekraftig finans. Den er et klassifiseringssystem for økonomiske aktiviteter som er bærekraftige i henhold til definerte miljømål og i henhold til definerte krav for økonomiske sektorer og underliggende aktiviteter.

Dette systemet tar inn over seg betydelig mer enn bare selskapenes utslipp og vil kunne gi et bredere og mer detaljert bilde av hvordan et selskap står klimamessig og i forhold til bærekraft generelt. Slike systemer vil trolig framover være et nyttig verktøy for banker og finansinstitusjoner når de ønsker å vurdere selskapers klima- og bærekraftatferd, uten å se på bare klimagassutslipp. Selve handlingsplanen innebærer blant annet rapporteringskrav om bærekraft, regelverk for bank og finans knyttet til forvaltning og risikostyring vedrørende bærekraft og det ovenfor nevnte systemet for klassifisering av bærekraft. Hensikten er altså primært å sørge for at banker og finansinstitusjoner skal få tilgang til klima- og bærekraftinformasjon om selskap, ikke å sortere ut eller identifisere selskap som henger etter.

Etikkrådets vurdering

Regjeringens mål for SPUs klimaprofil, oppmerksomheten rundt menneskeskapte klimaendringer, verdens syn på selskapenes ansvar for dette og rapporterings- og kartleggingssystemer for å dokumentere selskapenes rolle i en klimasammenheng er svært endret siden 2016, da klimakriteriet trådte i kraft. Endringene er så store at Etikkrådet mener at innretningen og organiseringen av arbeidet med klimakriteriet bør vurderes på nytt.

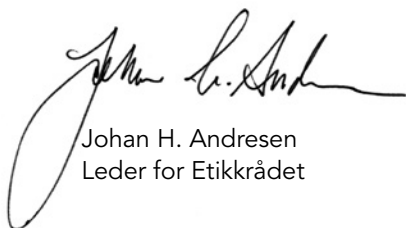
For det første vil et mål om klimanøytralitet trolig føre til betydelige endringer i SPUs klimaprofil over tid, både ved at selskaper endrer atferd og ved at porteføljen endrer sammensetning. Klimakriteriet bør kunne formuleres med sikte på å spille inn i denne prosessen. Det er derfor ikke gitt at de «knaggene» som er etablert i dag, bør være grunnlaget for utelukkelse dersom en arbeider med en slik langsiktig målsetning. Utformingen av kriteriet bør avspeile denne nye situasjonen og det framtidige behovet.

For det andre vil en slik endring i investeringsmandatet kreve en ytterligere oppbygging av aktivitet og kompetanse i Norges Bank. På grunn av innretningen av klimakriteriet vil Etikkrådet og Norges Bank da i enda større grad enn nå etterspørre informasjon fra de samme selskapene og innlede dialog med selskapene om de samme spørsmålene. Dette vil være lite effektiv ressursbruk, og heller ikke være egnet til å inngi tillit hos selskapene.

Med de ressursene Etikkrådet har til rådighet samtidig som kapasiteten bygges opp i Norges Bank, er det også lite sannsynlig at Etikkrådets arbeid etter klimakriteriet framover vil gi særlige resultater i form av utelukkelse eller observasjon av selskaper. Sannsynligvis vil Norges Bank fange opp de samme selskapene som Etikkrådet og håndtere dem gjennom eierskapsutøvelse eller risikobaserte nedslag.

Etikkrådet mener derfor at Finansdepartementet bør vurdere løsninger for å gi Norges Bank et ansvar på klimaområdet som også inkluderer vurderinger av selskaper etter klimakriteriet. I dag kan Norges Bank utelukke selskaper etter kullkriteriet uten tilrådning fra Etikkrådet. Det gis likevel en kortfattet begrunnelse for at selskaper utelukkes eller settes til observasjon. Etter denne ordningen er ansvaret for kullkriteriet i prinsippet delt mellom Norges Bank og Etikkrådet, men hovedansvaret for gjennomføringen ligger på Norges Bank. Etikkrådet kan allikevel på eget initiativ tilrå utelukkelse eller observasjon etter kriteriet. En slik ordning bør også kunne fungere for klimakriteriet.

Med vennlig hilsen

Johan H. Andresen
Leder for Etikkrådet

Liste over utelukkede selskaper per 31. desember 2021

Alvorlig miljøskade

- Barrick Gold Corp
- Beijing Tong Ren Tang Chinese Medicine Co Ltd
- Bharat Heavy Electricals Ltd
- China Grand Pharmaceutical and Healthcare Holdings Ltd
- China Traditional Chinese Medicine Holdings Co Ltd
- Duke Energy Corp (inkludert heleide datterselskaper nevnt nedenfor)
 - Duke Energy Carolinas LLC
 - Duke Energy Progress LLC
 - Progress Energy Inc
- ElSewedy Electric Co
- Freeport-McMoRan Inc
- Genting Bhd
- Halcyon Agri Corp Ltd
- IJM Corp Bhd
- MMC Norilsk Nickel PJSC
- POSCO
- Posco International Corp
- Ta Ann Holdings Bhd
- Tong Ren Tang Technologies Co Ltd
- Vale SA
- Volcan Cia Minera SAA
- WTK Holdings Bhd
- Yunnan Baiyao Group Co Ltd
- Zijin Mining Group Co Ltd

Alvorlig miljøskade | Grove krenkelser av menneskerettigheter

- Evergreen Marine Corp Taiwan Ltd
- Korea Line Corp
- Thoresen Thai Agencies PCL
- Vedanta Ltd

Alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner

- Ashtröm Group Ltd
- Danya Cebus Ltd

- Elco Ltd
- Electra Ltd
- Mivne Real Estate KD Ltd
- Oil & Natural Gas Corp Ltd
- Shapir Engineering and Industry Ltd
- Shikun & Binui Ltd

Andre særlige grove brudd på grunnleggende etiske normer

- Elbit Systems Ltd
- San Leon Energy Plc

Grov korrupsjon

- JBS SA
- ZTE Corp

Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

- Centrais Eletricas Brasileiras SA (Eletrobras)
- Formosa Chemicals & Fibre Corp
- Formosa Taffeta Co Ltd
- Honeys Holdings Co Ltd
- Luthai Textile Co Ltd
- Page Industries Ltd
- Zuari Agro Chemicals Ltd

Uakseptable klimagassutslipp

- Canadian Natural Resources Limited
- Cenovus Energy Inc
- Imperial Oil Limited
- Suncor Energy Inc

Produksjon av kjernevåpen

- Aerojet Rocketdyne Holdings Inc
- Airbus Finance BV
- Airbus SE
- BAE Systems Plc
- Boeing Co
- BWX Technologies Inc
- Fluor Corp

- Honeywell International Inc
- Huntington Ingalls Industries Inc
- Jacobs Engineering Group Inc
- Lockheed Martin Corp
- Northrop Grumman Corp
- Safran SA
- Serco Group Plc

Produksjon av klasevåpen

- Poongsan Corp
- Textron Inc

Produksjon av tobakk

- Altria Group Inc
- British American Tobacco Malaysia Bhd
- British American Tobacco Plc
- Gudang Garam Tbk pt
- Huabao International Holdings Ltd
- Imperial Brands Plc
- ITC Ltd
- Japan Tobacco Inc
- KT&G Corp
- Philip Morris Cr AS
- Philip Morris International Inc
- Schweitzer-Mauduit International Inc
- Shanghai Industrial Holdings Ltd
- Swedish Match AB
- Universal Corp/VA
- Vector Group Ltd

Produksjon av kull eller kullbasert energi

- Aboitiz Power Corp
- AES Corp
- AES Gener SA
- AGL Energy Ltd
- ALLETE Inc
- Alliant Energy Corp
- Ameren Corp
- American Electric Power Co Inc
- Capital Power Corp

- CESC Ltd
- CEZ AS
- China Coal Energy Co Ltd
- China Power International Development Ltd
- China Resources Power Holdings Co Ltd
- China Shenhua Energy Co Ltd
- Chugoku Electric Power Co Inc/The
- CLP Holdings Ltd
- Coal India Ltd
- CONSOL Energy Inc
- Datang International Power Generation Co Ltd
- DMCI Holdings Inc
- DTE Energy Co
- Electric Power Development Co Ltd
- Electricity Generating PCL
- Emera Inc
- Eneva SA
- Engie Energia Chile SA
- Evergy Inc
- Exxaro Resources Ltd
- FirstEnergy Corp
- Glencore PLC
- Great River Energy
- Guangdong Electric Power Development Co Ltd
- Gujarat Mineral Development Corp Ltd
- HK Electric Investments & HK Electric Investments Ltd
- Hokkaido Electric Power Co Inc
- Hokuriku Electric Power Co
- Huadian Energy Co Ltd
- Huadian Power International Corp Ltd
- Huaneng Power International Inc
- IDACORP Inc
- Inner Mongolia Yitai Coal Co Ltd
- Jastrzebska Spolka Weglowa SA

- Korea Electric Power Corp
- Lubelski Wegiel Bogdanka SA
- Malakoff Corp Bhd
- MGE Energy Inc
- New Hope Corp Ltd
- NRG Energy Inc
- NTPC Ltd
- Okinawa Electric Power Co Inc/The
- Otter Tail Corp
- PacifiCorp
- Peabody Energy Corp
- PGE Polska Grupa Energetyczna SA
- PNM Resources Inc
- Public Power Corp SA
- Reliance Infrastructure Ltd
- Reliance Power Ltd
- RWE AG
- Sasol Ltd
- SDIC Power Holdings Co Ltd
- Shikoku Electric Power Co Inc
- Tata Power Co Ltd/The
- Tenaga Nasional Bhd
- TransAlta Corp
- Tri-State Generation and Transmission Association Inc
- Washington H Soul Pattinson & Co Ltd
- WEC Energy Group Inc
- Whitehaven Coal Ltd
- Xcel Energy Inc
- Yankuang Energy Group Co Ltd

Liste over selskaper under observasjon

Alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig og konflikt

- Kirin Holdings Ltd Co

Alvorlig miljøskade

- Astra International Tbk PT
- Marfrig Global Foods SA

Alvorlig miljøskade | Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

- Pan Ocean Co Ltd

Grov korrupsjon

- Hyundai Engineering & Construction Co Ltd
- Leonardo SpA

Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

- Hansae Co Ltd
- Hansae Yes24 Holdings Co Ltd
- Nien Hsing Textile Co Ltd

Produksjon av kull eller kullbasert energi

- Berkshire Hathaway Energy Co
- BHP Group Ltd/BHP Group Plc
- CMS Energy Corp
- Kyushu Electric Power Co Inc
- MidAmerican Energy Co
- NorthWestern Corp
- OGE Energy Corp
- Pinnacle West Capital Corp
- SCANA CORP
- Southern Co
- Tohoku Electric Power Co Inc
- Uniper SE
- Vistra Corp

Listen blir løpende oppdatert på <https://www.nbim.no/no/oljefondet/ansvarlig-forvaltning/utelukkelse-av-selskaper/>

Offentliggjorte anbefalinger om selskaper

Tabell 2. Oversikt over selskaper det er offentliggjort tilrådninger om i 2021

Selskap	Kriterium	Tilrådning	Beslutning	Avgitt	Offentlig
Ashtrom Group Ltd	Krig og konflikt	Utelukkelse	Utelukkelse	15.03.2021	02.09.2021
Atal SA/Poland	MR	Opphevelse	Opphevelse	25.11.2020	03.03.2021
Beijing Tong Ren Tang Chinese Medicine Co Ltd	Miljø	Utelukkelse	Utelukkelse	15.03.2021	29.09.2021
China Grand Pharmaceutical and Healthcare Holdings Ltd	Miljø	Utelukkelse	Utelukkelse	28.04.2021	29.09.2021
China Traditional Chinese Medicine Holdings Co Ltd	Miljø	Utelukkelse	Utelukkelse	15.03.2021	29.09.2021
Elco Ltd	Krig og konflikt	Utelukkelse	Utelukkelse	15.03.2021	02.09.2021
Electra Ltd/Israel	Krig og konflikt	Utelukkelse	Utelukkelse	15.03.2021	02.09.2021
Hanwha Corp	Klasevåpen	Opphevelse	Opphevelse	27.05.2021	29.09.2021
Honeys Holdings Co Ltd	MR	Utelukkelse	Utelukkelse	25.11.2020	19.05.2021
Hyundai Engineering & Construction Co Ltd	Korrupsjon	Observasjon	Observasjon	28.04.2021	01.07.2021
Kirin Holdings Co Ltd	Krig og konflikt	Observasjon	Observasjon	23.06.2020	03.03.2021
Marfrig Global Foods SA	Miljø	Observasjon	Observasjon	30.09.2021	21.12.2021
Mivne Real Estate KD Ltd	Krig og konflikt	Utelukkelse	Utelukkelse	17.12.2020	19.05.2021
Oil & Natural Gas Corp Ltd	Krig og konflikt	Utelukkelse	Utelukkelse	08.01.2021	02.09.2021
Precious Shipping PCL	MR og miljø	Opphevelse	Opphevelse	28.04.2021	01.07.2021
Shapir Engineering and Industry Ltd	Krig og konflikt	Utelukkelse	Utelukkelse	02.11.2020	19.05.2021
Thyssenkrupp AG	Korrupsjon	Observasjon	Eierskapsutøvelse	14.12.2020	03.03.2021
Tong Ren Tang Technologies Co Ltd	Miljø	Utelukkelse	Utelukkelse	15.02.2021	29.09.2021
Yunnan Baiyao Group Co Ltd	Miljø	Utelukkelse	Utelukkelse	27.05.2021	21.12.2021

Etikkrådet offentliggjør tilrådninger på sin nettside samtidig som Norges Bank offentliggjør sin beslutning i saken. Nedenfor følger et sammendrag av tilrådnin-
gene som er offentliggjort i 2021.

Etikkrådet gjennomgår årlig de utelukkede selskapene for å fange opp om grunnlaget for utelukkelse fortsatt er til stede. I 2021 er utelukkelsen av tre selskaper

opphevet. Ett selskap hadde sluttet å avhende skip for opphugging på strender i Bangladesh og Pakistan, ett selskap hadde avsluttet sin produksjon av klasevåpen og ett selskap kunne ikke lenger ha arbeidere fra Nord-Korea som følge av sanksjoner vedtatt av FNs sikkerhetsråd.

I løpet av året ble i alt 12 selskaper utelukket etter tre forskjellige kriterier. Ett selskap ble utelukket på grunn av systematiske brudd på arbeidstakerrettigheter basert på undersøkelser av selskapets fabrikker i Myanmar. Seks selskaper ble utelukket etter krig- og konfliktkriteriet. Av disse ble fem utelukket som følge av sin virksomhet på Vestbredden, mens ett selskap ble utelukket på grunnlag av virksomhet i Sør-Sudan. Fem selskaper ble utelukket fordi de medvirker til alvorlig miljøskade. Alle er kinesiske farmasiselskaper som bruker ingredienser basert på truede dyrearter i sin produksjon av medisiner.

Av de fire observasjonstilrådingene som er offentliggjort i 2021, gjelder to grov korrupsjon, én alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig og konflikt og én alvorlig miljøskade. I én av korrupsjonssakene fattet Norges Bank beslutning om eierskapsutøvelse. Observasjonssaken under krig- og konfliktkriteriet gjelder et selskap som har et forretningssamarbeid med militæret i Myanmar. Selskapet arbeider for å komme seg ut av avtalene, men det er usikkert når det kan skje. Den siste saken gjelder en brasiliansk kjøttprodusent som er satt til observasjon på grunn av risikoen for avskoging og tap av naturmangfold i selskapets leverandørkjede. Etikkrådet skal observere hvordan selskapet arbeider for å hindre avskoging over en periode på fire år.

Sammendrag av tilrådninger offentliggjort i 2021

Ashtrom Group Ltd

Avgitt 15. mars 2021

Etikkrådet anbefaler å utelukke Ashtrom Group Ltd fra Statens pensjonsfond utland på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner.

Ashtrom Group Ltd er et israelsk entreprenør- og eiendomsselskap. Gjennom datterselskapet Ashtrom Properties Ltd eier og leier det ut kommersielle eiendommer.

Ashtrom Group Ltd er børsnotert i Tel Aviv. Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer for NOK 6 millioner, tilsvarende en eierandel på 0,04 prosent, i Ashtrom Group Ltd.

Bakgrunnen for Etikkrådets anbefaling er Ashtrom Properties' utleie av industrilokaler tilknyttet israelske bosettinger på Vestbredden. Selskapet har ikke besvart Etikkrådets henvendelser, men opplyser om virksomheten i sin årsrapport.

Etikkrådet anser at selskapets utleie av bygninger som er oppført i strid med folkeretten, bidrar til å opprettholde den rettstridige tilstanden som deres bygging en gang initierte. Denne formen for medvirkning til folkerettsbrudd er etter Etikkrådets syn grunnlag for utelukkelse av selskaper fra SPU.

Atal SA/Poland

Avgitt 25. november 2020

Etikkrådet tilrår å oppheve utelukkinga av selskapet Atal SA/Poland (Atal) fra Statens pensjonsfond utland (SPU).

Atal er eit polsk firma som driv med eigedomsutvikling. 25. august 2017 tilrådte Etikkrådet å utelukke selskapet frå SPU på grunn av ein uakseptabel risiko for at selskapet medverka til grove menneskerettsbrot, inkludert tvangsarbeid. Bakgrunnen for tilrådinga var at selskapet brukte ein underleverandør som nytta nordkoreanske arbeidar på Atal sine byggeplassar i Polen.

EU avgjorde i 2018 å implementere ein resolusjon frå FN's tryggingråd om at alle arbeidarar frå Nord-Korea skulle vere returnert til heimlandet. I desember 2019 rapporterte Polen til tryggingrådet at det ikkje lenger er nord-koreanske arbeidarar i landet. Etikkrådet meiner derfor at grunnlaget for tilrådinga frå 2017 ikkje lenger er til stade.

Beijing Tong Ren Tang Chinese Medicine Co Ltd og Tong Ren Tang Technologies Co Ltd

Avgitt 15. mars 2021

Etikkrådet anbefaler å utelukke Tong Ren Tang Technologies Co Ltd og datterselskapet Beijing Tong Ren Tang Chinese Medicine Co Ltd (Tong Ren Tang Chinese Medicine) fra Statens pensjonsfond utland (SPU) på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapene medvirker til alvorlig miljøskade. Begge selskapene er kinesiske farmasiselskaper som produserer og (såkalt Traditional Chinese Medicine (TCM)).

Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer i Tong Ren Tang Technologies og Tong Ren Tang Chinese Medicine for henholdsvis 36 millioner kroner og 31 millioner kroner, tilsvarende eierandeler på 0,5 og 0,4 prosent i selskapene.

Begge selskapene er kinesiske farmasiselskaper som produserer og markedsfører TCM-produkter. Rådets undersøkelser viser at Tong Ren Tang Technologies produserer 18 ulike produkter der dyredeler fra truede arter inngår. Det dreier seg om horn fra saigaantilope, leopardbein, pangolinskjell og musk fra moskushjort. Tong Ren Tang Technologies har bekreftet at selskapet bruker kroppsdeler fra dyrearter som er truet av utryddelse.

Tong Ren Tang Chinese Medicine produserer ett produkt der naturlig musk inngår og skriver i årsrapporten at truede arter inngår i selskapets produksjon av medisiner.

Rådet legger til grunn at tap av biologisk mangfold er en global trussel mot livet på jorda, og at utryddelsen av arter akselerer. Rådet har fokusert på dyrearter som står på IUCNs rødliste over arter som er truet av global utryddelse, dvs. kritisk truede, truede eller sårbare arter, samt arter som er listet i vedlegg 1 i Konvensjonen om internasjonal handel med truede og sårbare arter (CITES). Rådet mener at selskaper som gjennom sin virksomhet bidrar til at arter blir utryddet, utarmer naturmangfoldet. Ved å produsere medisiner der kroppsdeler fra truede arter inngår, er det en risiko for at selskapet medvirker til irreversibel og alvorlig miljøskade. Selv om selskapene viser til at deres produksjon av TCM-produkter er i samsvar med myndighetens krav, mener rådet at det i lys av den omfattende ulovlige handelen med truede arter må legges vekt på at selskapene ikke gir informasjon om sporbarhet i innkjøpene eller hvor dyrene opprinnelig kommer fra. Rådet mener at mangelen på slik informasjon og manglende gjennomsiktighet i selskapets praksis, utgjør en uakseptabel risiko for at selskapets bruk av truede dyr kan stamme fra ulovlige kilder.

Mangelen på informasjon gjør det ikke mulig for rådet å kvantifisere det enkelte selskapets bidrag til miljøskade. Når det verken er kjent hvor mye et selskap bruker av truede arter, hvor dyredelene opprinnelig kommer fra, hvilke lagre av dyredeler som finnes og hvordan de eventuelt fylles opp, mener rådet at spørsmålet om selskapenes medvirkning må dreie seg om hvorvidt truede dyrearter inngår i selskapenes produksjon eller ikke.

Ingen av selskapene har opplyst om at de vil erstatte ingredienser basert på truede arter i produksjonen av TCM. Inntil selskapene offentliggjør en konkret målsetting om å slutte å bruke truede arter i sin produksjon og en tidsplan for når bruken av slike arter skal opphøre, anser rådet at det er uakseptabel risiko for at selskapene medvirker til alvorlig miljøskade.

China Grand Pharmaceutical and Healthcare Holdings Ltd

Avgitt 28. april 2021

Etikkrådet anbefaler å utelukke China Grand Pharmaceutical and Healthcare Holdings Ltd (China Grand Pharma) fra Statens pensjonsfond utland (SPU) på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til alvorlig miljøskade. Etikkrådets vurdering er rettet mot selskapets bruk av ingredienser basert på kroppsdeler fra truede dyrearter i produksjonen av tradisjonell kinesisk medisin (såkalt Traditional Chinese Medicine (TCM)).

Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer for 71,2 millioner kroner, tilsvarende en eierandel på 0,26 prosent i selskapet.

China Grand Pharma er et farmasiselskap notert på børsen i Hong Kong, som gjennom datterselskaper produserer og markedsfører TCM-produkter. Rådets undersøkelser viser at selskapet produserer produkter der horn fra saigaantilope som er en globalt truet art, inngår. Rådet legger til grunn at tap av biologisk mangfold er en global trussel mot livet på jorda, og at utryddelsen av arter akselerer. Rådet har fokusert på dyrearter som står på IUCNs rødliste over arter som er truet av global utryddelse, dvs. kritisk truede, truede eller sårbare arter, samt arter som er listet i vedlegg 1 i Konvensjonen om internasjonal handel med truede og sårbare arter (CITES). Rådet mener at selskaper som gjennom sin virksomhet bidrar til at arter blir utryddet, utarmer naturmangfoldet. Ved å produsere medisiner der kroppsdeler fra truede arter inngår, er det en risiko for at selskapet medvirker til irreversibel og alvorlig miljøskade. Mangelen på informasjon gjør det ikke mulig for rådet å kvantifisere det enkelte selskapets bidrag til miljøskade. Når det verken er kjent hvor mye et selskap bruker av truede arter, hvor dyredelene opprinnelig kommer fra, hvilke lagre av dyredeler som finnes og hvordan de eventuelt fylles opp, mener rådet at spørsmålet om selskapenes medvirkning må dreie seg om hvorvidt truede dyrearter inngår i selskapenes produksjon eller ikke.

Selskapet opplyser at det har sluttet å produsere produkter der leopardbein inngår. Dette er positivt og et skritt i riktig retning. Men selskapet har en bredere produksjon som baserer seg på bruk av truede arter. Så lenge selskapet ikke kan vise til en konkret målsetting om å slutte å bruke truede arter i sin produksjon og en tidsplan for når bruken av slike arter skal opphøre, anser rådet at det er uakseptabel risiko for at selskapet bidrar til alvorlig miljøskade.

China Traditional Chinese Medicine Holdings Co Ltd

Avgitt 6. april 2021

Etikkrådet anbefaler å utelukke China Traditional Medicine Holdings Co Ltd (China TCM) fra Statens pensjonsfond utland (SPU) på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til alvorlig miljøskade. Etikkrådets vurdering er rettet mot selskapenes bruk av ingredienser basert på kroppsdeler fra truede dyrearter i produksjon av tradisjonell kinesisk medisin (såkalt Traditional Chinese Medicine (TCM)).

Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer i China TCM for 101 millioner kroner tilsvarende en eierandel på 0,47 prosent i selskapet.

China TCM er et farmasiselskap, notert på børsen i Hong Kong, som produserer og markedsfører TCM-produkter. Rådets undersøkelser viser at selskapet produserer flere ulike produkter der dyrede-
ler fra truede arter inngår. Det dreier seg om horn fra saigaantilope, leopardbein og pangolinskjell.
China TCM har bekreftet at selskapet bruker kroppsdeler fra dyrearter som er truet av utryddelse
og opplyst om selskapets lagerbeholdning av en slik art.

Rådet legger til grunn at tap av biologisk mangfold er en global trussel mot livet på jorda, og at
utryddelsen av arter akselerer. Rådet har fokusert på dyrearter som står på IUCNs rødliste over arter
som er truet av global utryddelse, dvs. kritisk truede, truede eller sårbare arter, samt arter som er
listet i vedlegg 1 i Konvensjonen om internasjonal handel med truede og sårbare arter (CITES).
Rådet mener at selskaper som gjennom sin virksomhet bidrar til at arter blir utryddet, utarmer
naturmangfoldet. Ved å produsere medisiner der kroppsdeler fra truede arter inngår, er det en
risiko for at selskapet medvirker til irreversibel og alvorlig miljøskade. Selv om selskapet etterlever
myndighetens krav, mener rådet at det i lys av den omfattende ulovlige handelen med truede arter
må legges vekt på at selskapet ikke gir informasjon om sporbarhet i innkjøpene eller hvor dyrene
opprinnelig kommer fra. Rådet mener at mangelen på slik informasjon og manglende gjennom-
siktighet i selskapets praksis, utgjør en uakseptabel risiko for at selskapets bruk av truede dyr kan
stamme fra ulovlige kilder.

Mangelen på informasjon gjør det ikke mulig for rådet å kvantifisere det enkelte selskapets bidrag
til miljøskade. Når det verken er kjent hvor mye et selskap bruker av truede arter, hvor dyredelene
opprinnelig kommer fra, hvilke lagre av dyredeler som finnes og hvordan de eventuelt fylles opp,
mener rådet at spørsmålet om selskapenes medvirkning må dreie seg om hvorvidt truede dyrearter
inngår i selskapenes produksjon eller ikke.

China TCM har opplyst at det ikke har planer om å erstatte ingredienser basert på truede arter i
produksjonen av TCM. Inntil selskapet offentliggjør en konkret målsetting om å slutte å bruke truede
arter i sin produksjon og en tidsplan for når bruken av slike arter skal opphøre, anser rådet at det
er uakseptabel risiko for at selskapet bidrar til alvorlig miljøskade

Elco Ltd og Electra Ltd/Israel

Avgitt 15. mars 2021

Etikkrådet anbefaler å utelukke selskapene Elco Ltd (Elco) og dets datterselskap Electra Ltd (Electra)
fra Statens pensjonsfond utland på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapene medvirker til
alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner. Bakgrunnen er Electras
bygging av veianlegg i tilknytning til israelske bosettinger på Vestbredden.

Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer for NOK 67 millioner, tilsvarende en eierandel på 0,38
prosent, i Electra. Beholdningen i Elco var på samme tid NOK 12 millioner, tilsvarende en
eierandel på 0,10 prosent. Selskapene er børsnotert i Tel Aviv.

Selskapene har ikke besvart Etikkrådets henvendelser, men opplyser om sin virksomhet
i børsmelding, i sin halvårsrapport og på egne nettsider.

I utgangspunktet er det ikke nødvendigvis folkerettsstridig av en okkupantmakt å anlegge veier
i det området den okkuperer, dersom dette kan begrunnes med militær nødvendighet eller gjøres
for å legge til rette for den okkuperte befolkningen. Samtidig legger humanitærretten strenge
føringer når det gjelder eksempelvis okkupantmaktens adgang til ekspropriasjon av privat eiendom

til slike formål. Etikkrådet legger til grunn at anleggelsen av det aktuelle veianlegget ligger utenfor okkupasjonsmakten bruksrett og har en negativ påvirkning på sosiale og økonomiske forhold for befolkningen i det okkuperte området. Uten en nærmere redegjørelse fra selskapene er det vanskelig for Etikkrådet å ha full oversikt over deres virksomhet på Vestbredden. Etikkrådet legger til grunn at Electra nylig har vunnet en anbudskonkurranse om bygging av et større veianlegg som har som primært formål å betjene israelske bosettinger på Vestbredden, og at selskapet også tidligere har bygget veier med samme formål. Etikkrådet anser derfor at det er en uakseptabel risiko for at Electra gjennom sin anleggsvirksomhet i tilknytning til israelske bosettinger på Vestbredden, medvirker til alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner. Elco medvirker til det samme gjennom sitt eierskap i Electra. Denne risikoen vil etter Etikkrådets syn foreligge til selskapene gjør det klart at de ikke lenger er involvert i slik virksomhet.

Hanwha Corp **Avgitt 27. mai 2021**

Etikkrådet tilrår å oppheve utelukkelsen av selskapet Hanwha Corp fra Statens pensjonsfond utland. Selskapet har siden 2007 vært utelukket på grunnlag av produksjon av klasevåpen. Denne virksomheten har nå opphørt, og det er ikke lenger grunnlag for å utelukke selskapet.

Honeys Holdings Co Ltd **Avgitt 25. november 2020**

Etikkrådet anbefaler å utelukke Honeys Holdings Co Ltd (Honeys) fra Statens pensjonsfond utland (SPU) på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet forårsaker systematiske krenkelser av menneskerettighetene.

Honeys er et japansk selskap som designer, produserer og markedsfører klær og tilbehør for kvinner gjennom egne merker i Japan og Kina, og er også leverandør til andre store forhandlere i Japan. Selskapet eier to klesfabrikker i Myanmar.

Undersøkelser av arbeidsforholdene ved disse fabrikkene har avdekket mange brudd på arbeidstakerrettigheter, som blant annet omfatter trakassering av ansatte og alvorlige brudd på bestemmelser om brannsikkerhet og arbeidsmiljø. Undersøkelsene viste også at Honeys inntil nylig har ansatt mindreårig arbeidskraft under samme vilkår som voksne, utstrakt og ulovlig bruk av dagkontrakter, og at ansatte blir straffet økonomisk for blant annet sykefravær. Rådet mener også at Honeys aktivt begrenser organisasjonsfriheten gjennom oppsigelser av fagforeningsledere og fagforeningsmedlemmer på grunn av deres deltakelse i fagforeningsaktivitet. Selskapet har også anlagt et sivil søksmål og politianmeldt en fagforeningsleder på grunnlag av fagforeningsvirksomhet.

Honeys benekter mange av normbruddene, men ser også ut til å ha gjennomført enkelte forbedringer ved fabrikkene etter rådets undersøkelser. Rådet legger vekt på at en rekke normbrudd ikke ser ut til å være rettet opp, og at oppfølgende undersøkelser ikke bekreftet flere av selskapets utsagn om forbedringer. Etter rådets oppfatning viser dette et handlingsmønster som tilsier at normbruddene er systematiske, og at selskapet i praksis ikke har et system som er egnet til å forhindre, avdekke og avhjelpe brudd på arbeidstakerrettigheter i sin virksomhet.

Hyundai Engineering & Construction Co Ltd

Avgitt 28. april 2021

Etikkrådet anbefaler at Hyundai Engineering & Construction Co Ltd (HDEC) settes til observasjon i henhold til korrupsjonskriteriet i retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU. HDEC er et av de største entreprenørselskapene i Sør-Korea. Selskapet opererer globalt, men har hovedvekten av virksomheten i Asia og Midtøsten. Det er notert på Korea Stock Exchange. Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer for 184 millioner kroner i selskapet, tilsvarende en eierandel på 0,56 prosent.

Alene eller gjennom datterselskap kan HDEC knyttes til korrupsjonsanklager eller -mistanker i tre land i tidsrommet 2008-2018. I perioden 2005-2013 har HDEC vært involvert i 13 forskjellige budriggingssaker. Etter rådets syn reflekterer gjentatte tilfeller av ulike former for økonomisk kriminalitet et selskaps evne til å forebygge, avdekke og håndtere korrupsjon. De mange ulike forholdene som kan knyttes til HDEC må derfor ses i sammenheng. Samlet sett legger Etikkrådet til grunn at det er tilstrekkelig sannsynliggjort at HDEC har medvirket til grov korrupsjon.

Retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU er fremoverskuende. I vurderingen av risikoen for at HDEC på nytt skal bli involvert i grov korrupsjon, legger rådet vekt på hvordan selskapet har respondert på korrupsjonsanklager og andre økonomiske uregelmessigheter, hvordan det har bistått rådets undersøkelser, og i hvilken grad selskapet har iverksatt effektive tiltak for å forhindre korrupsjon.

Når det gjelder HDECs håndtering av de forskjellige anklagene, er det Etikkrådets syn at selskapet har tatt for lett på disse. Selskapet fraskriver seg langt på vei ansvar som kontrollerende eier i et selskap som knyttes til korrupsjonsanklager, det viser til forsinkelser og mangler i anbudsprosessene som begrunnelse for gjentatte tilfeller av budrigging, og plasserer tilretteleggingsbetalinger i en helt annen kategori enn andre former for bestikkelser. Rådet legger også vekt på selskapets begrensede reaksjoner overfor de ansvarlige i budriggingssaker der selskapet har blitt ilagt store bøter.

Selv om HDEC opplyser at det har hatt et antikorrupsjonssystem siden 2005, var det først i 2017 at selskapet fikk detaljerte retningslinjer for antikorrupsjon, mens retningslinjene for bakgrunnsundersøkelser av tredjeparter ennå ikke er fullt ut implementert. HDECs kartlegging av korrupsjonsrisiko er integrert i den generelle risikokartleggingen, og virker lite detaljert. Rådet har også merket seg at selskapet ikke har en egen samlet plan for sitt antikorrupsjonsarbeid. Når det gjelder organiseringen av antikorrupsjonsarbeidet i selskapet, er det fremdeles uklart for rådet i hvilken grad selskapet har satt av dedikerte ressurser til dette arbeidet. Ut ifra den informasjonen som har vært tilgjengelig, mener rådet således at HDEC så langt ikke har et etterlevelsessystem i tråd med internasjonale retningslinjer. HDECs virksomhetsstyring ("Corporate Governance") utgjør også et svakhetspunkt for effektivt anti-korrupsjonsarbeid. OECD-prinsippene fastslår at styret har en viktig kontrollfunksjon overfor selskapets daglige ledelse, og at det derfor regnes som god praksis å skille rollene som CEO og styreleder. I HDEC innehar samme person begge disse rollene. Etikkrådet mener at dette kan svekke styrets arbeid med å forhindre korrupsjon.

I sum konkluderer rådet derfor at risikoen for medvirkning til korrupsjon også i fremtiden må anses som uakseptabelt høy. Når Etikkrådet likevel tilrår å sette HDEC til observasjon i denne omgang, skyldes dette for det første at selskapet de siste par årene synes å ha foretatt betydelige grep for å forbedre sitt antikorrupsjonsarbeidsrammen med de foregående årene. Videre legger rådet også vekt på at HDEC har vist vilje til å bistå rådets undersøkelser slik at det er mulig å få innsikt i hvordan selskapet arbeider for å forebygge og avdekke korrupsjon. I observasjonsperioden vil Etikkrådet både innhente informasjon om dette, og følge med på om det avdekkes ytterligere grove korrupsjonstilfeller i selskapets virksomhet fremover, jf. retningslinjene § 6 fjerde ledd.

Kirin Holdings Co Ltd

Avgitt 23. juni 2021

Etikkrådet tilrår å sette Kirin Holdings Co Ltd (Kirin) til observasjon under kriteriet om alvorlige krenkingar av individ sine rettar i krig og konfliktsituasjonar i retningslinjene for observasjon og utelukking frå Statens Pensjonsfond Utland. Tilrådinga gjeld Kirin sitt forretningssamarbeid med militæret i Myanmar.

Kirin er eit japansk holdingselskap med fleire dotterselskap som hovudsakleg har verksemd innan drikkevareproduksjon og farmasi. I Myanmar opererer selskapet gjennom dotterselskapet Kirin Holdings Singapore Pte Ltd. Dette dotterselskapet er med i to fellesføretak med militærkonglomeratet Myanmar Economic Holdings Limited (MEHL). Militæret i Myanmar har gjort ekstremt grove overgrep mot sivilbefolkninga i landet. Overgrepa inkluderer vald mot og drap av barn og vaksne, gruppevaldtekter, tortur og brenning av heile landsbyar. Svært mange av offera høyrer til den religiøse minoriteten rohingyaane. På grunn av grovheita og omfanget av normbrota er dei ansvarlege aktørane under etterforsking for brotsverk mot menneskeheita, krigsbrotsverk og folkemord.

Kva gjeld selskapet sin medverknad, legg Etikkrådet til grunn at selskap som opererer i konfliktområder, må vere særleg aktsame. Rådet byggjer vidare på FNs granskingsgruppe si fråsegn om at forretningssamarbeid med MEHL utgjer ein høg risiko for å medverke til brot på menneskerettane og internasjonal humanitærrett. Forretningssamarbeidet med MEHL kan også verte oppfatta som ei legitimering av militæret si framferd. Kva gjeld framtidig risiko, byggjer rådet på fråsegner frå FNs granskingsgruppe om at det er ein betydeleg risiko for nye overgrep frå militæret si side.

Kirin har gitt uttrykk for at dei tek situasjonen på alvor, og selskapet har hatt fleire møter med MEHL for å drøfte menneskerettssituasjonen i Myanmar. Kirin har vidare opplyst at selskapet vurderer å gjere endringar i verksemda si i Myanmar, og ber om forståing for at dette er prosessar som vil ta tid. På grunn av tvilen om utviklinga framover i tid, tilrår rådet at selskapet vert sett til observasjon.

Marfrig Global Foods SA

Avgitt 30. september 2021

Etikkrådet anbefaler å sette Marfrig Global Foods SA til observasjon på grunn av risikoen for at selskapet medvirker til alvorlig miljøskade. Etikkrådets vurdering er rettet mot avskoging knyttet til Marfrigs innkjøp av storfe til egne slaktehus i Brasil. Kvegdrift er en av de viktigste årsakene til at skog og biologisk mangfold går tapt i Amazonas.

Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer tilsvarende en eierandel på 0,2 prosent i selskapet, som er notert på børsen i São Paulo.

Marfrig er en av Brasils største produsenter av storfekjøtt. Selskapet kjøper storfe som det slakter og videreforedler for salg på det nasjonale og internasjonale markedet. Mange av gårdsbrukene som leverer direkte til slaktehusene, kjøper inn kalver fra andre gårdsbruk som igjen kan ha kjøpt inn sine kalver fra andre gårder, såkalte indirekte leverandører. Risikoen for avskoging er knyttet til at gårdsbruk konverterer land til beitemark.

Marfrig kjøper kveg i flere regioner, der Amazonas og Cerradoen er de viktigste. I 2009 forpliktet Marfrig seg til å etablere et system for å kontrollere sine direkte leverandører i Amazonas. Siden

2009 har det likevel jevnlig vært rapportert om avskoging og ulovligheter i Marfrigs leverandørkjede, spesielt knyttet til de indirekte leverandørene. Rådets egen undersøkelse indikerer det samme. Den har kartlagt kjøp av storfe fra gårdsbruk som har eiendommer som er svartelistet av miljømyndighetene i Brasil på grunn av ulovlig avskoging. Undersøkelsen viste at opp til tre prosent av Marfrigs innkjøp i 2016-2019 kunne spores tilbake til gårder med svartelistede eiendommer, og at svartelistede eiendommer finnes på alle stadier i leverandørkjeden, fra direkte leverandører og nedover i kjeden, og i nesten alle regioner, ikke bare Amazonas.

Marfrig bestrider at selskapet har kjøpt kveg fra svartelistede eiendommer, og fastholder at selskapets kontroll av innkjøpene sikrer dette. Rådets undersøkelse inkluderer innkjøp fra gårdsbruk der hele eller deler av eiendommen er svartelistet, mens Marfrig bare kontrollerer at selve eiendommen de kjøper fra, ikke er svartelistet. «Grønnvasking» av kveg, der en eier kan flytte kveg mellom svartelistede og «rene» eiendommer, er et stort problem i bransjen. I lys av dette mener rådet at det ikke er tilstrekkelig å begrense kontrollen til den enkelte eiendom. Dette gjelder særlig når det er svært få av eiendommene som avskoger ulovlig, som faktisk blir svartelistet. Rådet merker seg også at selv om Cerradoen er selskapets viktigste leverandørbase, har selskapets kontroll med leverandører så langt vært rettet inn mot Amazonas. Det betyr at en stor del av Marfrigs direkte innkjøp av kveg kommer fra andre regioner med høy avskoging, men der leverandørene i liten grad blir kontrollert.

Rådet legger vekt på at selskapet har reagert svært sent. Tolv år etter sitt løfte fra 2009 om null avskoging i leverandørkjeden, er selskapet ennå i starten av å implementere et system for kontroll og overvåking av hele leverandørkjeden og i alle regioner der selskapet har virksomhet.

Marfrig erklærte i 2020 at selskapet ville eliminere avskoging i hele leverandørkjeden, og annonserte planer for å implementere et system for kontroll og overvåking av hele leverandørkjeden og i alle regioner der selskapet har virksomhet. Dette er positivt. Etikkrådet mener likevel at tidsperspektivet for når dette skal være oppfylt – i 2025 i Amazonas og i 2030 for Cerradoen – er for langt. Det er også uklart for rådet hvordan Marfrigs system vil virke i praksis, og hvordan Marfrig vil kontrollere at tiltakene gir resultater.

Likevel mener Etikkrådet at de tiltakene som Marfrig nå har planlagt og er i ferd med å gjennomføre, har potensial til å redusere risikoen for at selskapet medvirker til avskoging fremover. For rådet fremstår det som at Marfrig nå arbeider mer seriøst med å hindre avskoging i hele leverandørkjeden. Ettersom det er for tidlig å vurdere effektene av dette arbeidet, anbefaler Etikkrådet observasjon av selskapet.

Mivne Real Estate KD Ltd

Avgitt 17. desember 2020

Etikkrådet anbefaler å utelukke Mivne Real Estate Kd Ltd (Mivne) fra Statens pensjonsfond utland på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner.

Mivne er et israelsk eiendomsselskap som eier og leier ut kommersielle eiendommer. Selskapet er børsnotert i Tel Aviv. Ved utgangen av 2019 eide SPU aksjer for NOK 103,6 millioner, tilsvarende en eierandel på 0,53 prosent, i selskapet.

Bakgrunnen for Etikkrådets anbefaling er selskapets utleie av industrilokaler tilknyttet israelske bosettinger på Vestbredden. Selskapet har ikke besvart Etikkrådets henvendelser, men opplyser om sin virksomhet på egne nettsider.

Etikkrådet anser at selskapets utleie av bygninger som er oppført i strid med folkeretten, bidrar til å opprettholde den rettstridige tilstanden som deres bygging en gang initierte. Denne formen for medvirkning til folkerettsbrudd er etter Etikkrådets syn grunnlag for utelukkelse av selskaper fra SPU.

Oil & Natural Gas Corp Ltd

Avgitt 8. januar 2021

Etikkrådet tilrår å utelukke Oil & Natural Gas Corp Ltd (ONGC) fra Statens pensjonsfond utland (SPU) på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medverkar til alvorlige krenkingar av individ sine rettar i krig og konfliktsituasjonar.

Ved utgangen av 2019 eigde SPU aksjar for om lag 699 millionar NOK i ONGC, tilsvarende ein eigardel på 0,35 prosent i selskapet.

ONGC er eit indisk oljeselskap som driv oljeutvinning i Sør-Sudan. Selskapet deltek i to fellesføretak, der det sør-sudanske statlege oljeselskapet Nilepet er ein av forretningspartnarane. Sidan 2013 har det vore borgarkrig i Sør-Sudan, og overgrepa mot sivilbefolkninga har vore ekstremt grove, slik som massedrap, seksuell vald og tortur.

Overgrepa er mellom anna utført av Sør-Sudan sitt militære og tryggingstenesta i landet. FNs menneskerettskomisjon har tilrådd at dei ansvarlege aktørane bør etterforskast for brotsverk mot menneskeheita og krigsbrotsverk.

Rådet meiner at selskap som operer i krig- og konfliktsituasjonar, må utvise ei særleg aktsemd når det er ein kjend risiko for å medverke til svært grove normbrot. Denne aktsemda gjeld også i val av forretningspartnarar. I denne saka vert kravet til aktsemd ytterlegare styrka av at oljeindustrien i Sør-Sudan er sterkt militarisert, og at den valdelege konflikten i stor grad er driven av kontroll over oljeresursane, mellom anna i området der ONGC har si verksemd. Kva gjeld selskapet si medverknad til normbrota, legg rådet vekt på at selskapet ved å vere med i fellesføretaka aksepterer risikoen for å medverke til grove overgrep som vert gjort for å mogeleggjere oljeverksemda i Unity State. ONGC har også inngått forretningssamarbeid med aktørar som er direkte eller indirekte

ansvarlege for svært alvorlege overgrep. Rådet legg vekt på at det er den nasjonale tryggingstenesta og militæret som står for tryggleiken ved oljefelta fellesføretaka driv. Tryggingstenesta yt også tenester til eit av fellesføretaka sitt hovudkontor, og tryggingssjefen ved dette fellesføretaket er brigadegeneral i tryggingstenesta. Etter rådet sitt syn vert selskapet si tilknytning til dei ansvarlege aktørane i konflikten ytterlegare styrka av at Nilepet har vorte nytta til å kanalisere midlar frå oljeverksemda til militære føremål. Rådet meiner at ONGC gjennom desse forretningssamarbeida har bidrege til å sikre inntekter til dei ansvarlege aktørane i konflikten, som kan ha nytta desse til å finansiere valdelege aksjonar mot sivilbefolkninga. Samarbeidet kan også ha gitt legitimitet til dei ansvarlege aktørane og kan verte oppfatta som ein implisitt aksept av deira framferd.

I sitt svar til Etikkrådet skriv selskapet at det ikkje er rapportert om nokon tilfelle av menneskerettsbrot inne på områda der selskapet driv oljeverksemd, og at det ikkje er nokon samanheng mellom overgrepa mot sivilbefolkninga og selskapet si verksemd. Selskapet peikar også på at dei har gjort fleire investeringar, mellom anna innan helse og utdanning, for å betre livssituasjonen for sivilbefolkninga i Sør-Sudan. Rådet anerkjenner at slike tiltak kan ha ein positiv verknad for sivilbefolkninga, men meiner at tiltaka ikkje er eigna til å hindre eller avbøte konsekvensane av dei ekstremt grove normbrota gjort av aktørar selskapet har eit nært samarbeid med.

Etikkrådet legg til grunn at selskapet ikkje har tilstrekkeleg innflytelse til å hindre at militæret eller tryggingstenesta gjer nye overgrep mot sivilbefolkninga. Selskapet har heller ikkje gitt nokon indikasjonar på at det kan eller vil gjere endringar i eller avslutte forretningssamarbeida. Rådet merkar seg at sjølv om Sør-Sudan no er i ein skjør fredsprosess, skjer det framleis svært alvorlege overgrep mot sivilbefolkninga. Så lenge selskapet held fram å samarbeide med dei ansvarlege aktørane i konflikten, meiner rådet at det er ein uakseptabel risiko for at selskapet medverkar til slike overgrep.

Precious Shipping PCL

Avgitt 28. april 2021

Etikkrådet tilrår å oppheve utelukkelsen av selskapet Precious Shipping PCL fra Statens pensjonsfond utland.

Etikkrådet anbefalte utelukkelse av selskapet i 2017 på grunn av selskapets praksis ved avhending av utrangerte skip som ble solgt til opphugging på strender i Bangladesh og Pakistan, såkalt *beaching*.

Selskapet har etter dette ikke avhendet ytterligere skip til opphugging. Etikkrådet anser derfor at grunnlaget for utelukkelse ikke lenger er til stede.

Shapir Engineering and Industry Ltd

Avgitt 2. november 2020

Etikkrådet anbefaler å utelukke Shapir Engineering and Industry Ltd (Shapir) fra Statens pensjonsfond utland (SPU) på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner.

Shapir er et israelsk selskap med virksomhet innen bygg og anlegg. Selskapet er børsnotert i Tel Aviv. Ved utgangen av 2019 eide SPU aksjer for 19 millioner kroner, tilsvarende en eierandel på 0,1 prosent, i selskapet.

Etikkrådet legger til grunn at de israelske bosettingene på Vestbredden er oppført i strid med folkeretten, og at deres eksistens og stadige utvidelser påfører den palestinske befolkningen i området betydelig skade og ulempe.

Bakgrunnen for Etikkrådets anbefaling er selskapets bygging av boliger i israelske bosettinger på Vestbredden. Selskapet har ikke besvart Etikkrådets henvendelser, men opplyser om sin virksomhet på egne nettsider.

Thyssenkrupp AG

Avgitt 14. desember 2020

Etikkrådet anbefaler at Thyssenkrupp AG settes til observasjon i henhold til korrupsjonskriteriet i retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU. Thyssenkrupp er et multinasjonalt industrikonsern bestående av 331 selskaper med 104 000 ansatte i 60 land. Det er notert på børsen i Frankfurt. Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer for ca. 1 milliard kroner, tilsvarende en eierandel på 1,9 prosent i selskapet.

Etikkrådets undersøkelser har vist at Thyssenkrupp gjennom sine datterselskaper kan knyttes til korrupsjonsanklager eller -mistanker i totalt åtte land over et tidsrom på mer enn tyve år. Alle anklagene dreier seg om betaling av bestikkelser eller mistenkelige transaksjoner – eller avtale om slike overføringer – via agenter og mellommenn for å vinne kontrakter for Thyssenkrupps datterselskap. Til sammen skal det dreie seg om flere titalls millioner USD i slike overføringer. Retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU er fremoverskuende. I vurderingen av risikoen for at Thyssenkrupp på nytt skal bli involvert i tilsvarende hendelser legger rådet både vekt på selskapets respons på korrupsjonsanklagene, hvordan det har bistått rådets undersøkelser, og i hvilken grad selskapet har iverksatt effektive tiltak for å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon.

Når det gjelder selskapets reaksjoner på korrupsjonsanklagene, synes det klart at Thyssenkrupp lenge har signalisert at det tar korrupsjon på alvor. Videre har rådet notert seg at selskapet har vært åpent for samarbeid med påtalemyndighetene, og at det har igangsatt interne granskninger av korrupsjonsanklagene.

Etikkrådets gjennomgang av selskapets systemer og rutiner for å forebygge og avdekke korrupsjon gir inntrykk av at Thyssenkrupp har gjort mye for å få et helhetlig og effektivt antikorrupsjonsprogram på plass siden rådet sist gang var i kontakt med selskapet i 2014. Alt dette må imidlertid ses

opp mot sektoren og landene selskapet opererer i, samt selskapets historikk med korrupsjonsanklager. Thyssenkrupp opererer i mange land der korrupsjonsrisikoen er høy. I tillegg regnes forsvarsbransjen for å være særlig korrupsjonsutsatt, blant annet på grunn av den utstrakte bruken av agenter.

Etter rådets oppfatning stiller dette særlige krav til selskapet om å ha på plass solide systemer for å forebygge, oppdage og håndtere korrupsjon generelt, og håndtere korrupsjonsrisikoen knyttet til agenter spesielt. Det forutsetter også at disse systemene fungerer når det virkelig gjelder. Den pågående korrupsjonssaken i Israel hvor Thyssenkrupps tidligere agent i landet er involvert, gir imidlertid et annet inntrykk. Rådet har merket seg at det i den aktuelle saken er et betydelig avvik mellom hva selskapet selv har opplyst, og den informasjonen rådet har hentet inn fra andre kilder. Mer generelt har rådet også merket seg at selskapet på sentralt hold ikke har en totaloversikt over antall tredjeparter, og at det heller ikke har oversikter over tredjeparter som blir avvist som følge av korrupsjonsrisiko. Rådet legger også vekt på at Thyssenkrupp ikke opererer med standardiserte maksbeløp for suksesshonorarer, og at selskapet heller ikke har spesielle kriterier eller prosedyrer for når agenter bør være gjenstand for nærmere undersøkelser eller henvises videre til konsernledelsen.

Dette tilsier i utgangspunktet at risikoen for medvirkning til korrupsjon også i fremtiden må anses som uakseptabelt høy. Når Etikkrådet likevel tilrår å sette Thyssenkrupp til observasjon i denne omgang, skyldes dette at selskapet lenge har vist tegn på at det tar korrupsjon på alvor, og at det også har vist vilje til å bistå rådets undersøkelser slik at det er mulig å få innsikt i hvordan selskapet arbeider for å forebygge og avdekke korrupsjon. I observasjonsperioden vil Etikkrådet både innhente informasjon om dette, og følge med på om det avdekkes ytterligere grove korrupsjonstilfeller i selskapets virksomhet fremover, jf. retningslinjene § 6 fjerde ledd.

Yunnan Baiyao Group Co Ltd

Avgitt 27. mai 2021

Etikkrådet anbefaler å utelukke Yunnan Baiyao Group Co Ltd (Yunnan Baiyao) fra Statens pensjonsfond utland (SPU) på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til alvorlig miljøskade. Etikkrådets vurdering er rettet mot selskapets bruk av kroppsdeler fra truede dyrearter i produksjon av ingredienser som inngår i tradisjonell kinesisk medisin (såkalt Traditional Chinese Medicine (TCM)) samt omsetning av slike.

Ved utgangen av 2020 eide SPU aksjer for 202,2 millioner kroner, tilsvarende en eierandel på 0,11 prosent i selskapet.

Yunnan Baiyao er et kinesisk farmasiselskap notert på børsen i Shenzhen der en del av virksomheten omfatter produksjon av ingredienser som inngår i TCM- produkter. Rådets undersøkelser viser at selskapet i 2018 solgte betydelige mengder rå pangolinskjell fra eget lager til et annet farmasiselskap, og at selskapet også produserte og solgte bearbeidede pangolinskjell. Yunnan Baiyao har ikke vært villig til å gi noe informasjon om sin virksomhet til Etikkrådet.

Rådet legger til grunn at tap av biologisk mangfold er en global trussel mot livet på jorda, og at utryddelsen av arter akselerer. Rådet har fokusert på dyrearter som står på IUCNs rødliste over arter som er truet av global utryddelse, dvs. kritisk truede, truede eller sårbare arter, samt arter som er listet i vedlegg 1 i konvensjonen om internasjonal handel med truede og sårbare arter (CITES). Rådet mener at selskaper som gjennom sin virksomhet bidrar til at arter blir utryddet, utarmer naturmangfoldet. Ved å produsere medisiner der kroppsdeler fra truede arter inngår, er det en risiko for at selskapet medvirker til irreversibel og alvorlig miljøskade. Rådet har i denne saken lagt vekt på at Yunnan Baiyao omsetter og bruker en kritisk truet dyreart i sin produksjon, og at selskapet ikke har vært villig til å opplyse saken, verken når det gjelder bruk dyredeler fra truede arter, sporbarhet på sine innkjøp eller om det har kunnskap om hvor dyrene opprinnelig kommer fra.

Mangelen på informasjon gjør det ikke mulig for rådet å kvantifisere det enkelte selskapets bidrag til miljøskade. Når det verken er kjent hvor mye et selskap bruker av truede arter, hvor dyredelene opprinnelig kommer fra, hvilke lagre av dyredeler som finnes, eller hvordan lagrene eventuelt fylles opp, mener rådet at spørsmålet om selskapenes medvirkning må dreie seg om hvorvidt truede dyrearter inngår i selskapenes produksjon eller ikke. Når virksomheten i seg selv utgjør en risiko for at arter blir utryddet, mener rådet at det også er en risiko for at selskapene medvirker til utarming av naturmangfoldet og alvorlig miljøskade. Ettersom det ikke foreligger informasjon som tilsier at Yunnan Baiyaos virksomhet er endret, legger rådet til grunn at dyredeler fra truede arter fortsatt inngår i selskapets produksjon og omsettes. Så lenge selskapet ikke kan vise til en konkret målsetting om å slutte å omsette og bruke kroppsdeler fra truede arter i sin produksjon og en tidsplan for når bruken av slike arter skal opphøre, anser rådet at det foreligger en uakseptabel risiko for at Yunnan Baiyao medvirker til alvorlig miljøskade.

Selskaper under observasjon

Retningslinjenes § 6 (4) sier at «Observasjon kan besluttes der det er tvil om vilkårene for utelukkelse er oppfylt, om utviklingen framover i tid eller der det av andre årsaker finnes hensiktsmessig».

Tabell 3: Etikkrådets observasjonsliste ved utgangen av 2021

Selskapsnavn	Kriterium	Merknad
Astra International Tbk PT	Miljøskade	Nye forhold må vurderes
Hansae Co Ltd	Menneskerettigheter	
Hansae Yes24 Holdings Co Ltd	Menneskerettigheter	
Hyundai Engineering & Construction Co Ltd	Korrupsjon	Ny i 2021
Kirin Holdings Ltd Co	Krig og konflikt	Ny i 2021
Leonardo SpA	Korrupsjon	Observasjonsrapport avgitt
Marfrig Global Foods SA	Miljøskade	Ny i 2021
Nien Hsing Textile Co Ltd	Menneskerettigheter	
Pan Ocean Co Ltd	Miljøskade og menneskerettigheter	

I tillegg kommer 13 selskaper som Norges Bank på eget initiativ har satt til observasjon etter kullkriteriet og som banken har ansvaret for å følge opp.

Etikkrådet har ansvaret for å følge opp selskaper som er satt til observasjon etter rådets anbefalinger eller der Norges Bank har besluttet at Etikkrådet skal observere et selskap. Rådet kan når som helst i observasjonsperioden anbefale å utelukke et selskap eller å ta det av observasjonslisten. Etikkrådet anbefalte i 2021 å avslutte observasjonen av tre selskaper, og Norges Bank har tatt dette til følge etter årsskiftet. Banken har også fattet beslutning om observasjon av to nye selskaper etter årsskiftet. Etikkrådet har nå åtte selskaper til observasjon.

I observasjonsperioden avgir Etikkrådet normalt en årlig rapport for hvert selskap til Norges Bank. Rådet innhenter informasjon fra åpne kilder, men kan også undersøke forhold ved hjelp av konsulenter. Observasjonsbrevene blir offentliggjort på Etikkrådets nettside på samme sted som den opprinnelige tilrådingen.

Observasjonsprosessen avhenger av et godt samarbeid mellom selskapene og Etikkrådet. Et utkast til observasjonsrapport blir sendt til selskapene for merknader før den avgis til Norges Bank. Det avholdes også ofte møter med selskapene. Etikkrådet hadde

i 2021 møter med tre selskaper som står til observasjon, og var i skriftlig kontakt med ytterligere fem av selskapene.

I 2021 avga Etikkrådet observasjonsrapport om det italienske forsvarsselskapet Leonardo SpA som har vært under observasjon siden 2017. Den seneste observasjonsrapporten som ble offentliggjort i slutten av mai, konkluderte med at selskapet hadde gjort mye for å styrke sitt arbeid for å forebygge, avdekke og håndtere korrupsjon siden observasjonen ble innledet. Etikkrådet hadde imidlertid også blitt kjent med at to av selskapets ansatte hadde blitt involvert i en ny korrupsjonssak i Italia. Informasjonen som var tilgjengelig, var ikke tilstrekkelig til å gi et tilfredsstillende bilde av selskapets tilknytning til saken, og rådet mente derfor at observasjonen burde videreføres inntil videre.

Det er i 2021 ikke avgitt observasjonsrapport om Astra International som har stått på observasjonslisten helt siden 2015 på grunn av plantasjevirkningen. Dette skyldes at Etikkrådet nylig har tatt et annet forhold som gjelder selskapet opp til vurdering, og at dette må undersøkes nærmere før Etikkrådet kan avgi sin rapport. Det er heller ikke avgitt observasjonsrapport om Pan Ocean som står til observasjon fordi selskapet tidligere har avhendet skip til opphugging ved *beaching*. Hvis nye skip hugges opp på denne måten, vil Etikkrådet anbefale å utelukke selskapet. Så lenge forholdet som observeres er så binært, er det liten grunn til å avgi årlige rapporter om selskapet.

Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU

Retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland

Hjemmel: Fastsatt av Finansdepartementet 18. desember 2014 med hjemmel i kgl.res. 19. november 2004 nr. 4997 og lov 21. desember 2005 nr. 123 om Statens pensjonsfond § 2 annet ledd og § 10.

Sist endret 10. september 2021 nr. 2737 (i kraft 13. september 2021, bl.a. tittel).

I. Formål og virkeområde

§ 1. Formål

Formålet med retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland (retningslinjene) er å unngå at fondet er investert i selskaper som forårsaker eller medvirker til alvorlige krenkelser av grunnleggende etiske normer som fastsatt i disse retningslinjene § 3 og § 4.

§ 2. Virkeområde

Disse retningslinjene gjelder for arbeidet i Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland (Etikkrådet) og Norges Bank (banken) med observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utlands (fondet) aksje- og obligasjonsportefølje. Råd og beslutninger etter kriteriene i § 3 kan også gjelde selskaper som kun er i referanseindeksen eller som vil bli inkludert i referanseindeksen.

II. Kriterier for observasjon og utelukkelse av selskaper

§ 3. Kriterier for produktbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

- (1) Fondet skal ikke være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer:
- a. utvikler eller produserer våpen eller sentrale komponenter til våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper, herunder biologiske våpen, kjemiske våpen, kjernevåpen, ikke-detektbare fragmenter, brannvåpen, blindende laservåpen, antipersonellminer og klaseammunisjon.
 - b. produserer tobakk eller tobakksvare
 - c. produserer cannabis til rusformål.
- (2) Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for gruveselskaper og kraftprodusenter som selv eller konsolidert med enheter de kontrollerer enten:

- a. får 30 pst. eller mer av sine inntekter fra termisk kull,
- b. baserer 30 pst. eller mer av sin virksomhet på termisk kull,
- c. utvinner mer enn 20 millioner tonn termisk kull per år, eller
- d. har en kraftkapasitet på mer enn 10 000 MW fra termisk kull.

§ 4. Kriterier for atferdsbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

- a. grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene
- b. alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner
- c. salg av våpen til stater i væpnede konflikter som benytter våpnene på måter som utgjør alvorlige og systematiske brudd på folkerettens regler for stridighetene
- d. salg av våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av ordningen for statsobligasjonsunntak omtalt i mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 2-1 andre ledd bokstav c
- e. alvorlig miljøskade
- f. handlinger eller unnlatelser som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser
- g. grov korrupsjon eller annen grov økonomisk kriminalitet
- h. andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer.

III. Organiseringen av arbeidet

§ 5. Etikkrådets arbeid

- (1) Etikkrådet gir råd til banken om observasjon og utelukkelse av selskaper etter kriteriene i § 3 og § 4, og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse, jf. syvende ledd og § 6 syvende ledd.

- (2) Etikkrådet overvåker fondets investeringer, jf. § 2, med sikte på å avdekke om selskaper medvirker til eller selv er ansvarlige for produksjon eller atferd som fastsatt i § 3 og § 4.
- (3) Etikkrådet tar opp saker på eget initiativ eller etter anmodning fra banken. Etikkrådet skal utarbeide og offentliggjøre prinsipper for hvilke selskaper som velges ut for nærmere undersøkelse.
- (4) Etikkrådet innhenter nødvendig informasjon på fritt grunnlag og sørger for at saken er godt opplyst før råd om observasjon, utelukkelse eller oppheving av slike beslutninger gis.
- (5) Et selskap som vurderes for observasjon eller utelukkelse, skal gis mulighet til å framlegge informasjon og synspunkter tidlig i prosessen, og Etikkrådet skal samtidig klargjøre for selskapet hvilke forhold som kan danne grunnlag for observasjon eller utelukkelse. Vurderer rådet å tilrå observasjon eller utelukkelse etter § 4, skal utkast til tilråding forelegges selskapet til uttalelse.
- (6) Etikkrådet skal begrunne sine råd til banken. Banken kan utarbeide nærmere forventninger til utformingen av slike råd.
- (7) Etikkrådet skal ha rutiner for å vurdere om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede. Basert på ny informasjon kan Etikkrådet anbefale banken at observasjon eller utelukkelse oppheves. Rutinene skal offentliggjøres. Selskap som er utelukket skal informeres særskilt om rutinene.
- (3) Råd og beslutninger om utelukkelse av selskaper basert på § 3 annet ledd skal ikke omfatte et selskaps grønne obligasjoner der disse er anerkjent gjennom inkludering på indekser for slike obligasjoner eller verifisert av anerkjent tredjepart.
- (4) I vurderingen av om et selskap skal utelukkes etter § 4, kan banken bl.a. legge vekt på sannsynligheten for framtidige normbrudd, normbruddets alvor og omfang, samt forbindelsen mellom normbruddet og selskapet fondet er investert i. Banken kan videre vurdere bredden i selskapets virksomhet, herunder om selskapet gjør det som kan forventes for å redusere risikoen for framtidige normbrudd innenfor en rimelig tidshorisont. Relevante momenter i disse vurderingene kan være selskapsstyringen, retningslinjer for og arbeid med miljø og samfunnsmessige forhold og om selskapet bidrar til avbøtende tiltak overfor dem som rammes eller tidligere har blitt rammet av selskapets atferd.
- (5) Observasjon kan besluttes der det er til om vilkårene for utelukkelse er oppfylt, om utviklingen framover i tid eller der det av andre årsaker finnes hensiktsmessig. Før observasjon eller utelukkelse etter § 6 første ledd besluttes, skal banken vurdere om eierskapsutøvelse kan være egnet til å redusere risikoen for fortsatt normbrudd eller av andre årsaker kan være mer hensiktsmessig. Banken skal se de ulike virkemidlene den har til rådighet i sammenheng og benytte dem på en helhetlig måte.

§ 6. Norges Banks arbeid

- (1) Basert på råd mottatt fra Etikkrådet treffer banken beslutninger om observasjon og utelukkelse etter kriteriene i § 3 og § 4 og om oppheving av slike beslutninger i henhold til § 5 syvende ledd og § 6 syvende ledd. Banken kan på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse etter § 3 annet ledd.
- (2) I vurderingen etter § 3 annet ledd skal det også legges vekt på framoverskuende vurderinger, herunder av eventuelle planer som vil endre nivået på utvinning av eller kraftkapasiteten knyttet til termisk kull, redusere inntekts- eller virksomhetsandelen knyttet til termisk kull og/eller øke inntekts- eller virksomhetsandelen knyttet til fornybare energikilder.

- (6) Banken skal sørge for at saken er tilstrekkelig opplyst før beslutning om eierskapsutøvelse, observasjon og utelukkelse, eller oppheving av slike beslutninger, treffes.

- (7) Banken kan på bakgrunn av ny informasjon be Etikkrådet om en vurdering av om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede.

§ 7. Informasjonsutveksling og koordinering mellom banken og Etikkrådet

- (1) For å bidra til god koordinering mellom banken og Etikkrådet og et effektivt samspill mellom virkemidlene, skal det jevnlig avholdes møter mellom banken og Etikkrådet.
- (2) Etikkrådet gir banken informasjon om selskaper det har identifisert for innledende vurderinger under disse retningslinjene. Banken gir Etikkrådet oversikt over selskaper den arbeider med

og selskapsinformasjon som kan være relevant for Etikkrådets vurderinger.

- (3) Etikkrådet kan be banken om opplysninger vedrørende enkeltsselskaper og hvordan selskaper er håndtert i eierskapsarbeidet. Etikkrådet kan be banken kontakte selskaper Etikkrådet ikke oppnår kontakt med for å innhente informasjon. Banken kan be om Etikkrådets vurderinger av enkeltsselskaper og om rådets kommunikasjon med selskapene.
- (4) Banken og Etikkrådet skal ha nærmere rutiner for informasjonsutveksling og koordinering for å tydeliggjøre ansvarslinjer og å bidra til god kommunikasjon og samspill mellom virkemidlene.
- (5) Kommunikasjonen med selskapene skal være koordinert. Banken kan delta i møter Etikkrådet har med selskapene. Banken utøver fondets eierrettigheter, jf. Mandat for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland (SPU).

§ 8. Etikkrådets sammensetning og organisasjon

- (1) Etikkrådet består av fem medlemmer som oppnevnes av departementet etter innstilling fra banken. Departementet utpeker også leder og nestleder etter innstilling fra banken. Bankens innstilling skal være oversendt departementet tre måneder før utløpet av oppnevningsperioden.
- (2) Etikkrådet utfører sine oppgaver selvstendig og uavhengig. Sammensetningen av medlemmene må sikre at Etikkrådet vil besitte den kompetansen som er nødvendig for at det skal kunne utføre sitt oppdrag, definert gjennom disse retningslinjene.
- (3) Oppnevningen av medlemmene gjelder for fire år. Dersom et medlem fratrer i oppnevningstiden, kan et nytt medlem oppnevnes for den gjenværende delen av perioden.
- (4) Rådsmedlemmenes godtgjørelse samt rådets budsjett fastsettes av departementet.
- (5) Etikkrådet har et eget sekretariat som er administrativt underlagt departementet. Etikkrådet skal påse at sekretariatet har hensiktsmessige prosesser og rutiner.
- (6) Etikkrådet skal årlig utarbeide en virksomhetsplan som skal forelegges departementet. Virksomhetsplanen skal gjøre rede for Etikkrådets prioriteringer, jf. § 5.

(7) Etikkrådet skal avgi årlig rapport om sin virksomhet til departementet. Rapporten skal avgis senest tre måneder etter årets utløp.

(8) Etikkrådet skal regelmessig evaluere sitt arbeid.

§ 9. Møter med Finansdepartementet

- (1) Det skal avholdes møter mellom departementet, banken og Etikkrådet minst én gang i året. Informasjonen som utveksles på møtene skal inngå som del av grunnlaget for rapporteringen om arbeidet med en ansvarlig forvaltningsvirksomhet i den årlige meldingen til Stortinget om forvaltningen av Statens pensjonsfond.
- (2) Det skal avholdes møter mellom departementet og Etikkrådet minst én gang i året. På møtene skal følgende behandles:
 - a. virksomheten det siste året
 - b. andre saker departementet og Etikkrådet har meldt opp for behandling.

IV. Offentliggjøring

§ 10. Offentliggjøring

- (1) Banken skal offentliggjøre sine beslutninger etter disse retningslinjene. Offentliggjøringen skal skje i samsvar med mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 6-1 femte ledd. Når banken offentliggjør sine beslutninger, skal Etikkrådet offentliggjøre sine råd. Når banken på eget initiativ treffer beslutninger i henhold til § 6 første ledd annet punktum, eller beslutter et annet virkemiddel enn Etikkrådets tilråding, skal banken begrunne beslutningen.
- (2) Banken skal føre en offentlig liste over selskaper som er utelukket fra fondet eller satt til observasjon etter disse retningslinjene. Banken skal årlig redegjøre for framdriften i eierskapssaker under retningslinjene.

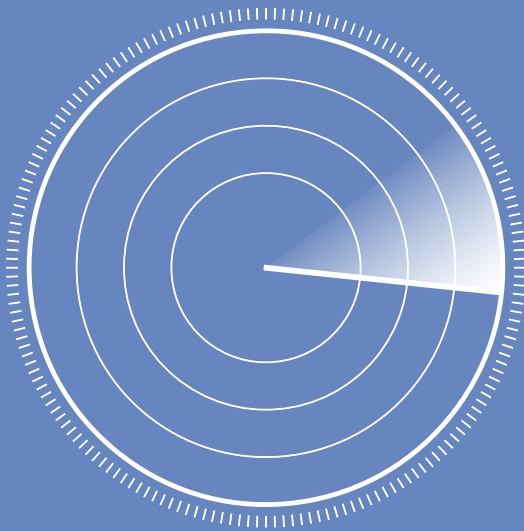
V. Øvrige bestemmelser

§ 11. Adgang til å gjøre endringer

Departementet kan gi tillegg til eller gjøre endringer i disse retningslinjene.

§ 12. Ikrafttredelse

§ 4 første til tredje ledd trer i kraft straks. Øvrige bestemmelser i retningslinjene trer i kraft 1. januar 2015. Fra samme tidspunkt oppheves retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utlands investeringsunivers fastsatt 1. mars 2010.

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland
Postboks 8008 Dep, 0030 Oslo Norge

etikkradet.no